

84(2=411.2)

Г140

АРКАДИЙ
ГАЙДАР

ТИМУР ЛА
ОНЫҢ
КОМАНДАЗЫ

ОЙРОТНАЦИЗДАТ

1947

63687

Г-14

АРКАДИЙ
ГАЙДАР

1956
ИНВ. 63687

ТИМУР ДАШОНЫН'
КОМАНДАЗЫ

Алтай тилине
М. В. Кочеев
көчүргөн

48547
ОЙРОТСКИЙ
ОБЛАСТНОЙ

49

ОЙРОТСКИЙ ОБЛАСТЬТЫН
НАЦИОНАЛЬНЫЙ ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫ
ОЙРОТ-ТУРА 1947

84(2=411.2)

Г 140

Бронедивизионнын командири полковник Александров айылында болбогонуна бери үч ай болды. Баила, ол фронтто болгов.

Жай ортозында ол айылына телеграмма ийип, бойынын кыстарына: Ольгага да Женяга каникулдын арткан өйин Москванын жанында дачада өткүрерине жөн берген.

Женя чечектү пладын житкезине түжүрө жылдырып ийеле, щетканын сабына тайанып алган, Ольганын алдында турды. Онызы десе ого айдат:

— Мен немелерле кожо атанып жадым, сен десе квартираны жунадып саларын. Кабактарын жуурылпа, эриндерин жаланба. Онын кийининде эжикти жаап сал. Книгаларды библиотекага апарып бер. Нагы кыстарына кирбей, чике вокзалга да бар. Онон адабыска бу телеграмманы ий. Онын сонында поездке отуруп, дачага барарын... Евгения, сен менин сөзим угар учурду. Мен сенин сыйынын...

— Мен сего база сыйын.

— Чын... же мен сенег жаан... калганчы учында адам онойып жакарган.

Тышкары эжикте атанып барарга турган машина күркүрөөрдө, Женя улу тынып, кайа көрди. Эбиреде ончозы аайы-бажы жок болуп чачылып калган. Ол стегеге илген адазынын портреди көрүнүп турган тоозындуду күскүгө жууктап келди.

Же жакшы! Ольга жаан болгойло. эмди тургуза онын айтканын угар керек. Же ондый да болзо, онын, Женянын, тумчугу, оозы кабагы адазына түп-түңөй. Кылык-жангы да адазына түңөй болоры магаат жок.

Ол чачын платла чыт этире тартып алды. Сандаальдарын будынан чачып ийди. Колына чибирек алды. Столдон скатертьти түжүрө тартып, көнөкти чоргонын алдына тургузала, щетканы алып, чачылган чөптү эжик жаар ийдип апарды.

Удабаганда керосинка шыркырап, примус күүледі.

Полдо суу төгүлүп калган болды. Кийим жунап, цияковский корытта самынду көбүктөр шуулашкылап, жарылып турдылар. Оромло өдүп брааткан улус, үчинчи этапта көзнөктүн бозогозына жыланаш буттарыла жалтаныш жогынан туруп, кайра ачылган көзнөктөрдүн шилдерин жунуп турган кызыл сарафанду кызычакты кайкап көрүп турдылар.

Грузовик күн чалып турган жалбак жолло учуртты браатты. Ольга буттарын чемоданга тургузып, жымжартуунчегине тайанып, өрүп эткен креслодо отурды. Онын тизезинде сары кискечек жадып алала, тамаштарыла тудамдаган чечектерди жулмаштап турды.

Одузунчы километрде ологго походный красноармейский мотоколонна жедишти. Красноармеецтер агаи скамейкаларга жергелей отургылап алган, мылтыктарынын оозын өрө тенери жаар тудуп, нак кожондоп брааттылар.

Ол кожонун табыжына туралардын көзнөктөри лажиктери кайра ачылып турды. Чедендердин ле каалгачактардын ары жанынан сүгүнишкен балдар чыгып жүргүргилейт. Олор колдорун жаңыгылап, красноармеецтерге жетире бышпаган яблоколор чачып, кийининен ары „ура“ деп кыйгыргылап, ол ло тарыйынла жул баштагылап, баргаа өлөндөргө, чалкандарга калант кавалерийский табарулар эди, кезе, кезе чапкылап турдылар.

Грузовик дачалу журт жаар бурылды, плющла жапка кичинек дачанын жанына токтой берди.

Шофер бойунун болушчынзыла кожо машинанын бортын кайра ачала, немелерди түжүрдилер. Ольга десе шилдеп жазаган террасаны ачты.

Онон арутабай артырган жаан сад көрүнип турды. Садтын ичинде жакшы эмес эки этажтуу сарай туру, о сарайдын жабузынын үстинде кичинек кызыл флаэльбиреп туру.

Ольга машинага ойто келди. Ондо ого удур жаар дак карыган эмегенек келди—онызы сүт садаачы айылдаш уй кичи болуптыр. Ол уй кичи дачанын ичин арутап, көзнөктөрүн, полдорун ла стенелерин жунап сурады.

Ол үй кижиге тастарды, чибиректерди аайлаганча, Ольга кискечекти алып, садка барды.

Боро кушкаштар чокуган вишня јилектин агажынын изү саньзы јылтырап турды. Бороноттын, ромашканын ла цолыньнин јыды тын јытанды. Сарайдан чирийле, јенестелген јабузы тежиктү болды, ол тежиктерден кандый да чичке буудан тарткан проводтор чыгып, өрө чубада тартылып, агаштардын бүринде јылыып турды.

Ольга кузук агаштарла барып јадала, јүзине јапшырган јөргөмөштин уйазын арчып ийди.

Бу не болды? Јабунын үстиндеги кызыл флаг качап ок јоголып, јанысла агажы көрүнип турды.

Мында Ольга мендеп айткан чочыдулу шымыраныш укты. Сарайдан үстиндеги көзнөгине јөлөй тургускан уур баскыш кенетийин кургак будактарды быјырада сындырып, стенени куустыра јыгылып, уактарды былча басып, јерге күч әдип түшти.

Јабунын үстиндеги буудан тарткан проводтор тырлажа бердилер. Кискечек Ольганын колын тырмап ийеле, чалканчак јаар калып ийди. Ольга онын аайына чыгып болбой, тура түжүп ары-бери ајарып, тындады. Је јажыл бүрлү агаштардын ортозында да, өскө айылдын чеденинин кийининде де, карарып көрүнип турган сарайдан көзнөгинде де кем де көрүнбеди, кандый да табыш угылбады.

Ол кирнестеге ойто келди.

— Ол өскө улустын садтарын шоктоп турган балдардын ижи—деп сүт садаачы үй кижиге Ольгага јартады.—Кече айылдаштардын эки яблонязын кактадылар, бир грушаны сындырдылар. Ондый албаты боло берди... баштак шокчылдар. Јакшынак кызычагым, мен уулымды Кызыл Черүге службага узадып салдым. Ол атавар тушта керек дезе аракы да ичпеди. „Эзен болзын, эне,“ —деди. Барып јадала, көскөк сьгырып ийди, је эниргеери, салым аайынча мен кунугып, эмеш ыйлап алдым. Түнде ойгонып келеримде, тышкары эжик алдында кем де неме адып, ары-бери басып турган чытап, табыш угылды. Је мен әмди кара јаныскан артым, менин адааньма кирер кижиге јок деп санандым... Меге, карыган кижиге, көп керек пе? Башка кирпичте бир ле соксо, божоп каларым. Је кудай бьйанын етирди—нени де уурдабадылар. Ары-бери телчиц

баскылап алала, жүре бердилер. Эжик алдында дубтан эткен кадка турган, — оны эки де кижиге кыймыктады болбос, — ол кадканы каалга жаар бирме алтам жерге тоголодып салган жадыры. Болгоны ла ол. Кандый албаты, кандый улус болгоны — жарты жок.

Бозом кирерде, туранын ичин жуунадып божогон тушта, Ольга кирнестеге чыкты. Мында ол перламутр-ла суркураган ак аккордеонды — адазы онын энеден чыккан күнин темдектеп ийген сыйды, тере футлярдан чебер чыгарып алды.

Ол аккордеонды тизезине салала, кайыжын ийини ажыра салып ийеле, бу жуукта ла уккан кожоннын сөстөрине музыканы келиштирип ойноды. Ол кожоннын сөстөрү бу:

Эй калак, мен слерди
База катап көргөн болзом,
Эй калак, бир ле катап...
Эки ле... үч ле...
Мен слерди таг атканча сакыганымды
Слер түрген самолётто
Билип те болбозыгар.
Чын!
Лётчиктер-пилоттор! Бомбалар-пулемёттор!
Ыраак жерлерге учкылай бердигер.
Ойто качан келеригер?
Мен билбейдим, ылтам ба,
Же жагысла... качан бирде келигер.

Ольга бу кожонды кожондоп турала, двордогы чеденнин жанында өзүп жаткан карануй көлөткөлү жыраа жаар канча-канча катап серемжилү аяктап көрди.

Ойнойтонын токтодып, мендеп турала, жыраа жаар бурылып, жаан үнденип сурады:

— Угыгар! Слер ондо ненин учун жажынып турыгар Слерге не керек?

Жыраанын кийини жанынан ак кийимдү кижиге чыгы келди. Ол бажын бөкөйтүп, карузын айтты:

— Мен жажынбай турым. Мен бойым да эмеш артист. Мен слерге чаптык этпеске санандым. Онын учун мен ондо угуп турдым.

— Же слер оромдо туруп, угар аргалу болгоныгар Слер невин де учун чеденди ажып келдигер.

— Мен бе? Мен чеден аштым ба?..—деп, ол кижн ачуур-канды.

— Ачывбагар, мен киске эмес, чеденнин толыгындагы досконы сындыргылап салган эмтир, мен оромнон ол ачыкла өдүп келдим.

— Јарт!—Ольга күлүмзиренди. Каалгачак бу туры. Онон чыгып, ойтө оромго барыгар.

Ол уккур кижн болды. Бир де сөс айтпай, каалгачактан чыгала, жылдырмазын жылдырып ийди, онызы Ольгага жарады.

— Акыр, турыгар!—Ольга тепкишти төмөн түжүп, оны тургузып алды.—Слер кем? Артист пе?

— Јок,—кижн карузын айтты:—Мен инженер-механик, је чөлөө өйдө бистин заводтын операзында ойноп, кожондоп жадым.

— Угыгар,—Ольга ого сакыбас јанынан айтты.—Мени вокзалга јетире үйдеп салыгар. Мен кичү сыйнымды сакып жадым. Карануй кирди, ол дезе эмдиге јетире јок. Мен неден де коркыбай жадым, је мен мындагы оромдорды билгелегим. Акыр, турыгар, слер ненин учун каалгачакты ачып жадыгар? Слер мени чеденнин ичинде де сакып алар аргагар бар ийне.

Ольга аккордеонды апарып салды, пладын ийяине јайа тартып алала, чалын, чечектер јытанып турган карануй оромго чыга басты.

Ольга Женяга чугулдап турган учун, кожо барып турган кижиле көп куучындашпады. Ол кижн Ольгага менин адым Георгий, фамилиям Гараев, автомобиль эдер заводто инженер-механик болуп иштеп жадым деп айтты.

Олор Женяны сакыгылап, эки поезд өткүрдилер, учында учинчизи, калганчызы келип, өтти.

— Бу кижинин айтканын укпас кызычакла шыраны көп көрөрин!—деп, Ольга ачуурванып кыйгырды.—Мен төртөн, асла салза, одус јашту болгон болзом кайдат. Ол он үч ле јашту, менин јажым дезе он сегис ле, онын учув ол мени торт тообойт.

Георгий оны јаратпай, айтты:—Төртөн јаш керек јок. Он сегис јаш сыранайла јакшы ийне! Слер тегин јерге савааркабагар. Слердин сыйыныгар эртең тура једип келер.

Перрон эән артты. Георгий портсигарын чыгарды. Ол

өйдө ологго эки монгыс уулчак базып келди. Олор от камызарын сакыгылап, папиросторун чыгардылар.

Георгий серенкезин куйдирип, олордын жаанынын жузин жарыдып королө, айтты:—Сен иит кижин, папиростудунып, мен жаар уланардан озо, эзендежер керек болгон, ленин учун дезе слерле мен паркта мынан озо танышкан эдим, слер ол тушта ондо жаны туткан чеденин доскозын, сый тартып оодып турганыгар. Слердин адыгар Михаил Квакин. Ондый ба?

Уулчак мыжылдап, тескерледи, Георгий дезе серенкезин очуреле, Ольганы колтыктап алып, айылы жаар апарды.

Олор ырай берерде, экинчи уулчак чилекейлеген папирозун кулагына кыстанып ийеле, кемзинбей сурады:

— Бу мындый пропогандист кайдан табылды? Бу жердин кижизи бе?

— Бу жердин—деп, Квакин куйнзиребей айтты.—Ол Гараев Тимканын таайы. Тимканы бир жерде тудуп алып, якшыла согор керек. Ол бойына компания жууп аяган. Олор биске удурлашту керек таап тургандар болгодый.

Ол эки нажы платформанын учындагы фонарьдын алдында тайагына шиденип, баскышла томон туужуп жаткан ак башту джентльменди коруп алдылар.

Онызы бу жерде журтап жаткан доктор Ф. Г. Колокольчиков болгон. Олор оны жедижип аларга жуугурип, серенке бар ба деп жаан унденип сурап турдылар. Же олордын кеп-чырайы, ундери ол джентльменге сыранай жарабады, онын учун ол кайра бурылып, ологго будакту тайагыла кекенеле, бойынын жолун алып табылу база берди.

Женя адазына телеграмманы московский вокзалдан ийерге оройтойла, онын учун дачный поездтен тужелеле, ондогы журттын почтазын табарга шуунди.

Эски парктын жаныла, колкольчик чечектерди жуугача, одуп браадала, эки жандап сад озуп барган оромнын бириккенине жеткенин билбей калды, ол оромдордын ээн кебери ого бараткан жерине эмес, окко жерге келгенин жарт коргусту.

Ыраак эмес жерде кичинек шулмус кызычак кедер эчкини муузинен сууртеп, арбанып айткылап турганын ол коруп алды.

— Кызычак, мен почтага мынаг кажы јолло барайын?
— Женя кыйгырып сурады.

Је шакла ол өйдө эчки муустериле кызычактын колдорын толгой тартып бонооло, качып паркла мантады, кызычак калактап оны ээчиде жүгүрди. Женя ары-бери көрзө: бозом кире берген, эбиреде бир де киши көрүнбейт. Анайдарда, ол кемнин де эки этажту боро дачанынын каалгачагын ачып киреле, јолычакла кирнесте јаар барды.

Женя эжик ачпай, јаан үнденип, је сүрекеј јымжак сурады:— Меге айдып беригер, пожалуйста, мынаг почтага мен канайып өдүп барайын?

Ого кем де кару бербеди. Ол сананып бир эмеш турала, эжикти ачып, коридорло бир кыпка кирди. Ээлери үйде јок болды. Анайдарда, ол эписинбей, ойто чыгарга бура басты, је ол ло тушта столдын алдынан сары јаан ийт табыш јогынан чыгып келди. Ол чочый берген кызычакты ајыктап көрөлө, араай ыркыранып, эжикти туй алып јадып алды.

Коркыган Женя сабарларын тәрбайтып:— Сен тенек! —деп кыйгырды.— Мен уурчы эмес! Мен слерден нени де албадым. Бу бистин квартиранын ключи. Мынызы адама ијетеч телеграмма. Менин адам командир. Сеге јарт па?

Ийт унчукпады да, кыймыктанбады да. Женя ачым салган көзнөк јаар араайынан јууктап базып, онон ары айтты:

— Је јакшы! Сен јадырын ба? Је јат ла... Сыртынан көрөргө санаалу, сүрекеј јакшы ијдичек...

Је Женя колдорын көзнөктин бозогозына јүкле эмеш тийдирерде, јалакај јакшы ийт коркышту ыркыранып, тура жүгүрди. Женя коркыган бойы диваннын үстине отура түжүп, будын бойына тартынып алды.

— Сүрекеј кайкамчылу —деп, ол арайла ылабай айтты:— Сен тонокчылдарды, шпиондорды тут, мен дезе... кижи. Чын! Тенек!—деп ийтке тилин көргүсти.

Женя ключти ле телеграмманы столдын кырына салып койды. Ээлерин сагып алар керек болды.

Је бир час өтти, экинчизи өтти... Карануй кире берди. Ачык көзнөктөн ыраагындагы паровозтордын гудогы, ийттердин үргени, волейбольный мячты сокконы угылып турды. Кайда да гитарала ойнап јат. Јангысламын-

да, боро өндү дачанын жанында, табыш жок, амыр болды.

Женя бажын диваннын кату жастыгажына салып жадала, араай үнденип ыйлады.

Учында ол бек уйуктай берди.

Ол жүклө таң жарыганда ойгонды.

Көзнөктин ары жанында жанмырға жунылган койу жалбырактар шуулажат.

Ыраак эмес колодецтин тегелиги чыкырайт. Кайда да одын кескилейт, же мында, дачада азыйдагыла аайынча табыш жок, амыр болды.

Женянын бажынын алдында эмди жымжак, тере жастык жадыры, будын дезе женил простыняла жаап салган болды. Полдо жаткан ийт жок болды.

Анайдарда бого түнде кем де келип жүргөн туры!

Женя тура жүгүрип, чачын кайра тарайла, уужалган сарафанычагын тенийте тартты, ключти ле аткарылбаган телеграмманы столдон алала, капшагайла барарга сананды.

Же ол тушта столдын үстүндө чаазын жатканын көрүп ийди, ондо көк карандашла жаан букваларла мынайда бичилген болды:

„Кызычак, сен турадан чыгып барар тушта эжикти тыныда жаап сал“. Төмөн учында Тимур деп кол салынган эмгир.

„Тимур? Тимур дегени кем ол? Ого жолыгып, жакшылыгымды жетирер керек“.

Ол жанында коштой турган кыпты ачып көрдү. Ондо бичик бичиир стол туры, столдо чернила урар прибор, коксалгыш ла кичинек күскү жадыры. Он жанында тере меелейге коштой кабы жок, эски колмылтык жадыры. Мында ок столдын жанында терези сойылып, чийе-чийе тырмалган кынду турецкий бөкөн үлдү туры. Женя ключти ле телеграмманы салып койоло, үлдүни колго алып, кынынан ушта тартала, бойынын бажынын үсти-не чике өрө көдүрип, күскүдөн көрүнди.

Кеп-чырайы кату, казыр боло берди. Бу мынайып фотокарточкого бастырып алала, фотокарточканы школго апаратан болзо, жакшы болор эди! Ол тушта, оны адазы бир өйдө бойыла кожо фронтко алып жүргөн деп төгүндөөргө жараар эди. Сол колго колмылтыкты тудунып аларга жараар. Бу мынайда. Онызы ошон до жакшы болор. Ол кабагын канчала чыдаганча жуурала,

эрдин кымынып, күскүгө шыкап, колмылтыктын мажына базып ийди.

Күч эткен табыш туранын стенелерине сокконды болды. Ыш көзнөктөрдү туй алды. Столдо турган күскү коксалгыштын үстине жыгылды. Кулагы туна берген Женя ключти ле телеграмманы столдо артызып, бу сан-башка жеткерлү турадан чыгып ырада качты.

Бирле аярынза суучактын жарадында туры. Ого канайы барганын билбейт. Эмди ондо Москвадагы квартиразын ачатан ключи де, телеграмманын квитанциязы да, телеграмма бойы да жок болды. Эмди Ольгага ончезын: ийтке канайып учыраганын, ээн дачада конгонын, турецкий үлдү керегинде ле колмылтык адылганы керегинде айдар керек болды. Арга жок, коомой! Адазы болзо, ол кижинин айтканын угуп, не болгонын билер эди. Ольга ондобос. Ольга чугулданар, эмезе ыйлаар. Онызы сырагай жаман. Ыйлаарга Женя бойы да билетен. Ле качан Ольганын көстөринин жакын көргөндө, телеграфтын столмозына, бийик агашка, эмезе туранын үстиндеги трубага чыгар күүни келетен.

Женя жалтанбас болорго, сууга кирип, јунунып ала-ла, бойынын дачазын бедиреп табыланып барды.

Качан ол кирнестеле өрө чыгып јадарда, Ольга кухняда примуска от камызып турды. Кижинин базыды угыларда, Ольга бурылала, унчукпай Женя јаар өштөнгөй көрүп турды.

—Эзев, Оля! —деп, Женя үстиндеги тепкишке токтоп базып түжеле, күлүмзиренип айтты.—Оля, сен адылбазын ба?

Ольга сыйыны јаар кезе көрүп:—Адыларым—деди.

—Је адыл,—Женя јөпсинди.—Кижинин сагыжына да кирбес, кайкамчылу учурал болды! Оля, сени мен кабактарын јуурылтпа деп сурап турым, коркышту неме болды, мен јанысла квартираны ачатан ключти јылыйтып салдым, адама телеграмманы ийбедим.

Женя көзин јумуп, тыныжын токунатты, бастыразын бир аай айдып ийерге сананды.

Је туранын јанындагы каалгачак кенетийин калырт эдип ачылды. Ограданын ичине бастыра бойы уакка тутырған, јелбер түктү эчки кире мантады, мүүзин јер јаар эделе, садтын ортозы јаар мантады. Оны ээчий

Женяга таныш, жыланаш бутту кызычак ыйлап жүгүрди.

Женя бу учуралла тузаланып, жеткерлү куучынды токтодып, эчкини садтан чыгара айдаарга жүгүрө берди.

Уур тынып, эчкини муўзинен тудуп турган кызычакка ол жедип барды.

Кызычак эчкини будыла тепкилеп, Женядан: — Сен кыс, неме жылытпадын ба? — деп тиштери өткүрө сурады.

— Жок, — Женя ондоп болбой, айтты.

— Бу кемнин? Сенин бе? — деп, кызычак Москвадагы квартиразынын ключин көргүсти.

— Менин ключим, — Женя терасса жаар коркымчылу көрүп шымыранып айтты.

— Ключинди, бичигинди ле квитанциянды ал, телеграмма ийилген, — деп, кызычак база онойпок түргөн айтты.

Ол Женянын колына түрүп салган чаазынды берип ийеле, эчкини жудурыгыла согуп ийди.

Эчки каалгачак жаар мантады, жыланаш бутту кызычак десе эчкини эчиде чалканчак аразыла жүгүрө берди. Каалгачактын ары жанында экилези көрүнбей калдылар.

Эчкини эмес, оны соккон чылап, Женя ийиндерин тартынып, ороп салган чаазынды жайып көрди.

— Мынызы ключ, мынызы телеграфтын квитанциязы. Телеграмманы адабыска кем де ийе берген туру. Же кем ийген? Ээ, бу бичик жүри! Бу не болотон?

Ол бичикте көк карандаш ла жаан буквалар тургузып, мынайда бичилген:

„Кызычак, айылында кемнен де коркыба. Ончозы бүдүп калды, менен кем де, нени де билип болбос“. Төмөн: „Тимур“ деп кол салынган болды.

Женя бичикти карманына араай сугуп ийди. Ийинин түзедип алала, Ольга жаар энчү базып барды.

Ольга байагы ла жеринде, от камыспаган примустын жанында көзинин жажы мөлтүрөп турды.

— Оля! — Женя килемжилү кыйгырып ийеле, айтты: — Мен кокырлагам. Же сен меге ненин учун чукулдап жадын? Мен бастыра квартираны жуунадып, көзнөктөрдү арчып салдым, мен кичеенип, ончо чибиректерди ле волдорды жунуп салдым. Ключ бу, адабыска ийген телеграмманын квитанциязы бу, ал. Онын ордына, кайда бери, мен сени окшоп алайын. Мен сени канайып сүүп турганымды, билерин бе? Сенин учуи мев, керек десе.

тўранын ўстинен чалканчактын ортозына тўжўре калып ийерим!

Ольганын айдар карузын сакыбай, Жёня онын мойынынан кучактай алды.

— Ээ... же мен санааркай бергем, — Ольга ёкпёлёнип айтты. — Сенин кокырын жаантайын ондый сак-тескеери болот... Меге дезе адам жакыган... Жёня, мени божот! Жёнъка, менин колдорым керосиндў! Жёнъка, сен сўтти кастрюляга уруп, примуска тургус, онызы торт болор!

— Мен... кокыр жокко энчикпейдим, — Жёня кимиренип куучындап турарда, Ольга колжунгыштын жанындо турды.

Жёня сўттў кастрюльди примуска тургузып салала, карманында жаткан бичикти тудуп кёрёлё, сурады:

— Оля, кудай бар ба?

— Жок, — Ольга карузын айдала, бажын колжунгыштын алдына тутты.

— Же кем бар?

— Токто! — Ольга чаптыксынып айтты: — Кем де жок!

Жёня бир кезек унчукпай турала, база катап сурады:

— Оля, Тимур ол кем?

— Ол кудай эмес, орто чактын историясында айдылган кара санаалу бир аксак каан болор, — Ольга кўўнкўч жок айдып, бойынын жўзин ле колын самындады.

— Же ол каан да эмес, кара санаалу да эмес, орто чактын историясында да эмес болзо, кем ол?

— Ол тушта мен билбей турым. Токто! Сеге ол Тимур не керек болды?

— Мен ол кижини сўрекей сўўп жадым деп меге билдирет.

— Кемди? — Ольга самынду жўзин ёрё кёдўрип, жакшы билип болбой айтты: — Сен анда нени таап куучындайзын, кижиге энчў жунунып аларга бербей турын. Сакып ал, адам жанып келзе, сенин кемди сўўп турганынды аайлап берер сеге.

— Адам канайдар! — Жёня ачымчылу кыйгырды. — Ол келзе, мында узак болбос. Ол сок жаныскан, адаанын алатаны жок кижини жаман кёрбёс.

— Адаанын алатаны жок, кара жаныскан кижини сен бе? — Ольга бўдўнбей сурады. — Эх, Жёнъка, сен кандый кижини, мен билбей турым, кемди уктап чыккан.

Анайдарда, Женька, бажын төмөн эделе, никельле жалайлаган чөйгөннин тууразында көрүнгөн чырайын көрүп, көп санабай көкүп айтты:

— Адамды. Жанысла оны уктагам. Ак жарыкта ошон башка кемди де уктабагам,

Жагы жаанаган джентльмен, доктор Ф. Г. Колокольчиков, стенеге илетен часты жазап, бойынын садында отуру.

Балазынын уулы Коля онын жаңында чырайын соодып алган турды.

Ол таадазына иштенерге болужып турым деп бодонот. Же чынынча алза, отвертканы таадазына керек тушта берерге колына тудуп турганынан ала час кире-зи өй өтти.

Бойынын ордына кондырып саларга керек болуп турган стальной пружина сүрекей кату болды, же таадазы дезе тортло нетеерип алган турушты. Онын учын сакып албагадый болуп билдирди. Анчадала ол өйдө айылдаш жаткан айылдын чеденинин ары жагынан сүрекей омок, билгир кижинин, Симаков Симанын бажы канча-канча катап көрүнерде, бу ачымчылу болды. Бу Симаков Сима тилеле, бажыла, колыла Коляга сан-башка темдектер көргүсти, онын онойып көргүскен темдектерин Колянын беш жашту сыйынычагы Татьяна көргөн бойынча, кенетийин ыйлап, таадазынын штанынан тарткыштады, онын кийининде ле Симаков Симанын бажы жоголды. Татьяна липанын төзине отуруп, жалкуруп, найрап жаткан ийттин оозына уак сугарга ченешип турган.

Же калганчы учында пружина бойынын ордына конды.

Буурайган башту джентльмен Ф. Г. Колокольчиков терлү мандайын өрбө көдүрүп, Коляга айтты:

— Кизи иштенип, жобоор учурлу. Сенин чырайынды көргөмдө, мен сече касторка (ич арудайтан май-эм) ичирип тургамдый. Отвертканы бери бер, капкыны ал, Труд кижини ак санаалу эдип жат. Сенде ак санаа жедикпес ийне. Темдектезе, сен кече төрт порция мороженыйды кичү сыйынына беришлей, жип салдын.

Ачынган Коля Татьяна жаар кату көрүп, айтты:

— Ол төгүндөп жат, уялбас. Мен ого эки катаптан тиштеп аларына уч катап бердим. Ол дезе мени коптонор-

го барды, ого үзеери јолой энемнин столынан төрт акча уурдалы.

Татьянка бажын бурылтпай айтты:

— Сен дезе тўнде көзнөктөн армакчыла тўшкен. Сенин јастыгыннын алдында фонарь бар. Кече бистин уйуктайтан кыпка, кандый да шокчыл таш кийдире чачкан. Ол ташты чачкан сайынла сыгырып турды.

Уйады јок Татьянканын бу айткан коронду сөстөрине Колокольчиков Коля чыданбай, тыныжы бадышпай барды. Бажынан чончойына јетире бастыра эдине соок јайылып, калтыража берди, је иштенип отурган таадазы бу јеткерлү копко ајарбады да, тындап укпады да, онызы ырыс болды. Бу өйдө садтын ичине сүт садаачы уй кижии битондорын тудунганча кирип келеле, сүтти кружкала кемјип турала, мынайда комыдады:

— Өрөкөн Федор Григорьевич, менин дуб агаштан эткен кадкамды шокчылдар тўнде эмешле болзо, апарар эдилер. Бүгүн дезе таң эртен менин турамнын үстинде эки кижии трубага отурып алала, буттарын ары-бери буландадып отурганын улус көрдибис деп айдыжат.

— Канайып трубанын үстинде? Олорго не керек болды не?—деп, кайкаган джентльмен сұрактар берерин баштады.

Је шакла ол өйдө куштын уйазынын јанынан темирдин шыныраганы угылды. Буурайган башту джентльменнин колындагы отвертка селт эдил, мойноок пружина бойынын уйазынан чыгып, темир јабуга шынырап барып тўшти. Ончозы, керек дезе Татьяна да, керек дезе јалку ийтте тургузала бура баштанып көрүп, кайда шынырап турганын, не болгонын билбей турдылар. Колокольчиков Коля дезе бир де сөс айтпай, морковьту грядкаларды ажыра, койон чылап, калып барала, чеденнин ары јанында јоголо берди.

Ол уйдын сарайынын јанында тура тўшти. Онын ичинен, куштын уйазынан угылганы чылап кем де рельсти чой гирала соккондый, үнгүр табыш угылат. Мында ол Симакон Симага учурап, онон јүрексип сурады:

— Уксаң... Мен ондобой турым. Бу не болды?... Тревога ба?...

— Јок! Бу бир номерлү кебер аайынча, алдыртылу текши сигнал ошкош.

Олор чеденди ажыра калыгылап, парктын оградазынын тежигине кирдилер. Мында олорго жарынзак, чон бүүдүмдү Гейка деп уулчак учурады. Оны ээчиде Василий Ладыгин жүгүрүп келди. База, база кемдер де келдилер. Жангысла бойлоры билер жолло, олор табыш этпей, кандый да амадулу мерген жүгүргилеп, бойы бойлорынан:

— Бу тревога ба?—деп сурагылап турдылар.

— Жок, тревога эмес! Бу овчозын алдырткан бир номерлү кебер.

— Кандый алдырту? Бу „үч—тур“. „үч—тур“ эмес. Бу кандыйда болван колесоло бир ынай он катап согуп жат.

— Эмдике көрөрибис!

— Чын, аайы бажына чыгарыбыс!

— Ичкеери! Жалкындый түрген!

Шакла бу өйдө, Женя конгон дачадагы кыпта он үч жашту, кара чачту, бийик сынду уулчак турган. Онын кийингени жеңилчек кара брюка, жеңдери жок, кызыл чолмон жаба көктөп салган кара-көк чамча болгон.

Ого буурайган башту самтар өбөгөн басып келди. Онын кемчи чамчазы эски болды. Элбек сыранчакту этаны чамачылу болгон. Онын сол будынын тизезине катуу асажакты кайыштарла жаба танып салган болды. Ол бир колында бичик тудунып, экинчи колында тыш жаны сыйрылып калган колмылтык тудунып алган болды.

— „Кызычак, турадан чыгып барар, тушта, эжикти бек этире жаап сал“,—деп өбөгөн каткымчылу кычырды.—Же, бүгүн бистинг диванда кем конгонын сен меге айдып берерин бе?

— Бир таныш кызычак,—уулчак күүнзебей карузын айтты.—Оны мен жокто ийт божотпогон.

— Төгүндөп жадын!—Өбөгөн чукулданды.—Ол сеге таныш болгон болзо, сен бу бичигеште онын адын адаар эдин.

—Мен бичикти бичиир тушта, оны билбегем, эмди кезе билерим.

—Билбеген. Сен оны эртең тура жаныскандыра... квартирада артыргызып койдын ба? Сен, найым софулу, сени үйлөк улус жадар турага аткараар керек. Ол шлемир үскүни оодоло, коксалгышты балбара согуп салган. Же колмылтыкты жанысла тарыла октогону жакшы. Оңдо окту патрондор болгон болзо, не болор эди?

195 6
Инв. 63687

— Је, таай... сенде окту патрондор качан да болбойтон, не десе сенин өштүлөрүнүн мылтыктары ла үлдүдери тегин ле агаштан эткен болуп јат.

Обөгөн күлүмзиренген бүдүүлү болгон. Је јелбер чачту бажын серпийле, айтты:

— Сен ајыктан! Мен ончозын билип јүрим. Мен көргөмдө, сенин керектерин карануй, мен сени ол керектерин учун энеге ойто јандырып ийер болзом.

Карыган обөгөн агажагыла токылдады, баскпыш өрө чыкты. Ол көрүнбей каларда, уулчак калып барала, турага кирип келген ийттин колынан көдүрүп, тумчугына окшоп ийди.

— Ээ, Рита! Бис экү бүгүн кабылдыбыс. Је кем јок, ол бүгүн јакшы санаалу эмтир. Ол эмдиле кожондоор.

Онойдо ло болды. Орөги кыштан көгүс јарыдып, јөткүргени угылды. Онын кийининде тра-ля-ля! башталды. Учында баритон јабыс үниле кожондоды:

.. Мен үчинчи түн уйуктабайдым. Меге ол ок
Јажытту движение бүрүнкүй тымда билдирет...

— Јуулгек ийт, токто!—Тимур кыйгырды:—Сен менин штанымды јыртып, мени кайдаар тартып јадын?

Кенетийин ол таайы јаар чыгып баратан эжикти табышту јаап ийеле, коридорло ийтти ээчиде барып, верандага чыкты.

Веранданын толыгында кичинек телефоннын јанында бууга буулап салган күлер күзүни тарткышталып, чарчалып, стенеге согылып турды.

Уулчак оны колыла јаба тудуп, буучагын кадуга ороп салды. Эмди тарткышталып турган буучак божой берди, кажы да тужынан үзиле берген ошкош. Айдарда, ол кайкап, чугулданган бойы телефоннын трубказын ала койды.

Бу керек башталарынан бир час озо, Ольга столдо отурган. Онын алдында физи кага үренер книга јаткан. Женя кирип келеле, иодту пузырөкты алды.

Ольга јаратпай:

— Женя, сенин ийининди кем јара тырмаган?—деп сурады.

Женя керексибей айтты:—Мен келип јадарымда, јолдо кандый да аткакту эмезе мистү неме турган. Ого јара тырматырып алгам.

— Менин жолымда ондый аткакту, эмезе мисту кандый бир неме ненин учун турбайт?—деп, Ольга ого откони айтты.

— Чын эмес! Сенин жолында математиканын экзамени туруп жат. Ол аткакту да, мисту де. Корорин, сакып ал, чыдашпазын... Олечка, инженерге уренбей, доктор болорго урен,— Женя столдо туратан кускани Ольгага берип жадала айтты.—Же коринзен: сенен кандый инженер болотон? Инженер мындый... мындый... мындый болор учурлу. (Ол чырайын уч катап кату кубултты). Сенин кеп-чырайын дезе мындый... мындый... мындый...—Женя кабагын кодурип, сурекей жакык будумду кулумзиренди.

— Сен тенек,—Ольга оны кучактай алып, окшоп, араайынан ийдип айтты.—Женя, мынан бар, меге чаптык этпе. Сен онын ордына барып, колодецтен суу экелген болзон, жакшы болор эди.

Женя табактан яблоко алала, толык жаар базып барып, козноктин жанында турды, онын кийининде аккордеоннын футлярынын каптырмазын алып, айтты:

— Билерин бе, Оля! Бугун меге кандый да обогон базып келди. Бойынын кеп-чырайы кем жок,—сары чырайлу, ак костюмду. „Кызыкчак сенин адын кем?“ деп ол сурады. Мен ого „Женя“—деп айттым.

Ольга бурылбай, книгадан козин албай айтты:

— Женя, чаптык этпе, инструментке тийбе.

Женя аккордеснды чыгарып, онон ары айтты:— „Сенин сыйыныннын ады Ольга ошкош эди?“—деди.

Ольга албан кучиле тындап, база катап айтты:

— Женька, чаптык этпе, инструментке тийбе!

— „Сенин сыйынын сурекей жакшы ойноп жат. Ол консерваторияда уренерге куунзеп туры эмеш пе?“—деп айдат. (Женя аккордеснды алып, кайыжын ийини ажыра салды).— „Жок, ол темирбетонный специальностько уренип жат“—деп мен ого айттым. Айдарда ол: „А-а“—деди. (Бу ойдө Женя бир клавишке басты). Мен дезе ого „Бэ-э“—дедим. (Бу ойдө Женя экинчи клавишти басты).

— Эш керекке жарабас кызыкчак сен! Инструментти ордына сал!—деп Ольга кыйгырып, тура жүгүрди.—Кандыйла учураган обогондорлө куучындажарына жопти сеге кем берген?

— Же салып койойын, — Женя жарбынды. — Мен куучын баштабадым. Ол куучындады. Мен сеге оной ары айдып берерге санангам, эмди айтпазым. Сакып ал, адам жанып келзе, ол сеге көргүзөр!

— Меге бе? Жок, ол сеге көргүзөр! Сен меге заннматься эдерге чаптык эдип турун.

— Жок, сеге! — Женя, куру көнөкти алып жадала, кир-нестеден кыйгырды. — Сен мени канайып күнинде керосин, самын, суу экелерге жүс катап ийип турганынды мен ого ончозун айдып берерим. Мен сеге грузовикге эмес, ат та эмес, трактор до эмес.

Женя сууны экелип, көнөкти тактага тургусты, же Ольга оны аярбай, жанысла книгазын кычырып отурарда, ол ого ачынала, садка жүре берди.

Женя эки этажту эски сарайдын жанындагы агычакка келеле, карманынан айры агажакты чыгарып, резинказын чөйө тартала, картоннон эткен кичинек парашютистти тенери өрө божодып ийди.

Парашютист буды өрө болуп учып чыгала, андана берди. Онын үстинде чанкыр чаазыннан эткен парашют тостойо берди, же ол өйдө салкын тыныда согуп, парашютистти туура апарды, парашютист сарайдын үстиндеги карарган көзнөктин ары жанында жоголо берди.

Авария! Картоннон эткен кижини аргадаар керек болды. Тежиктү жабузынан чичке буулардан тарткан проводтор эбиреде таркаган сарайды Женя эбиреде басты. Ол чирип калган баскышты көзнөккө жөлөйлө, оны өрө чыгып, сарайдын үсти жаар түжүрө калды.

Сүрекей кайкамжылу болды! Бу сарайдын үстинде улус жаткан эмтир. Стенедө түрүп салган буулар, фонарь илип салган, эки сигнальный флаг карчылаштыра кадап салган, кижин аайлап болбос темдектерле бастыразын чийиктеп салган журттын картазы туры. Толыкта таарла жапкан бир кучак салам жадыры. Мында ок фонерадан эткен кайырчак көн көрүп салган жадыры.

Чирийле, жөннстелген тежик жабунын жанында штурвальный тегеликке түней, жаан тегелик туры. Тегеликтин үстинде бойы эткен телефон туры.

Женя тежиктен өткүрө көрди. Онын көзинин алдында көйү садтардын жалбырактары, талайдын толкузындый, элбирежет. Орө тенеридө күүлелер ойногылап жат. Анайдарда күүлелер, чайкалар, болзын, бу эски сарай бойынын бууларыла, фонарьларыла, флагтарыла жа-

ба—јаан кереп болзын, ол бойы десе капитан болор деп Женя шүүнип турды.

Ого сүгүнчилү болды. Ол штурвальный тегеликти эбирди. Тын тартып салган буу проводтор тырлажып, күүледилер. Салкын шуулап, жажыл жалбырактар элбирешти. Ого десе онын корабли-сарайы толкунун ортозында араай, табылу браат деп бодолды.

— Рульды сол жанындагы бортко! — деп Женя жаан команда берип, уур тегеликти тыныда эбирди.

Күннин чогы жабуунун тежиктеринен өдүп, онын жүзине ле кийимине тийип турды. Же онызы өштүлөрдүн керептери оны бойлорынын прожекторлорыла жарыдып туры деп Женя шүүп, озорло жуулажарга сананды.

Ол каяча бар күчиле чыкырууш тегеликти ары-бери буруп, он жанына ла сол жанына маневрлап, команданын сөстөрүн жакарылталу кыйгырып турды.

Же прожектордын чичке тийип турган чогы өчүп, жоголо берди. Онызы күн булуттын кийинине кирген эмес. Онызы өштүнүн оодо соктырган эскадрасы талайдын түбине чөнгө бергени болды.

Жуу божоды. Женя тоозынду алаканыла мандайын арчыды, стенедеги телефоннын күзүнизи кенетийин шынырады. Мындый болорун Женя сакабаган; ол бу телефон тегинле ойын болор деп бодогон. Ого бу жарабады. Ол трубканы алып тындады.

Үнгүр де, өдүмдү де үн сурайт:

— Алло! Алло! Карузын айдыгар. Анда кандый эштек проводторды үзүп, кижии аайлабас, тенек сигналдар берип жат?

— Бу эштек эмес. Бу мен—Женя — деп, санааркай берген Женя айтты.

— Жүүлгек кызыкчак!—Ол ло үн чочыганга жуук кенетийн өткүн кыйгырды.—Штурвальный тегеликти артырып, кедери бар. Эмдиле оноор улус једип барала, сени согорлор.

Женя трубканы чачты, је орой болды. Бу ла жарыкта кемнин де бажы көрүнди: онызы Гейка болды, оны ээчиде Симаков Сима, Колокольчиков Коля, озорды ээчий база бир канча уулчактар чыкты.

Женя көзнөктөн ырап базып, коркыган бойы сурады:—Слер кемдер? Мынан барыгар! Бу бистин сад. Мен слерди бери келзин деп кычырбадым.

Je уулчактар унчыкпай ээчий-деечий Женяга келдилер. Женя толыкта туруп кыйгырып ийди.

Ол ок өйдө жарыкта база бир көлөткө элес этти. Ончозы бурылып, кайра бастылар. Женянын алдында жени жок көк чамчалу, төжинде кызыл чолмон көктөп салган, бийик сынду, кара чачту уулчак тура түшти.

— Тым, Женя! — ол жаан үнденип айтты. — Кыйгырарга жарабас. Сеге кем де тийбес. Бис сениле таныш. Мен — Тимур.

Женя жажы мөлтүрөп турган көзүн жаандада ачып, бүдүнбей: — Тимур сен бе?! — деп кыйгырды. — Түндө простиныяла мени сен жаап салдың ба? Столдың үстине бичикти меге сен артыргыстың ба? Фронттогы адама телеграмманы аткарала, меге ключти ле телеграмманы ийген кижиси сен бе? Же не керектү? Ненин учун? Мени кайдан билип жадың?

Анайдарда ол Женяга жууктап келеле, колынан тудуп айтты:

— Мен бу турым, бисле кожо арт. Отуруп ук, ол тушта сеге жарт болор.

Журттын картазын салып алган Тимурды эбиреде, таарларла жаап салган саламнын үстинде уулчактар отургылады.

Туранын үстинин көзнөгинин бажынан түжүргөн бууда шинжүчи селбектенип турды. Онын мойынында театральный кабырылган бинокольды буулаган буучак илип салган болды.

Женя Тимурдан ыраак эмес отуруп, бу кем де билбес штабтын совещаниезинде неле болгонун, быжулап көрүп, угуп турды. Тимур куучындады:

— Эртең тан жаңыла жарып жаткан тушта, улус уйуктап жаткан өйдө, бис Колокольчиковло экү, онын (Женя жаар улады) үскен проводторын ойто жаап саларыбыс.

Матросский тельняшка кийип алган, бажы жаан Гейка чырайын соодып айтты: — Ол ойгонбос. Ол жүкле эртең турада база түште аш жиирге ойгонот.

Колокольчиков Коля тура жүгүрип, келегейленип кыйгырды: — Төгүндөп жат! Мен күннин баштапкы чогыла кожо туруп жадым.

— Күннин баштапкы чогы кандый, экинчиси кандый мен оны билбей турым. Же ол ойгонбой, уйуктап калары жарт, — Гейка айтты.

Бу өйдө бууда селбектенип турган шинжүчи сыгырып ийди. Уулчактар тура жүгүрдилер.

Жолло тоозын көдүрүп, аттуу жүрөр артиллерийский дивизион манла барып жатты. Кайыш, темир жепселдү бөккө аттар жажыл өңдү зарядный кайырчактарды ла боро куйакла жапкан пушкаларды түргөн тартып апардылар.

Салкынга жүстери кезилип, күнге кызара күйүп калган улустар аттарын толыктын кийини жаар тарткылап, батареялар ээчий-деечий агаштар ортозында жылыйгылап турдылар. Дивизион өдө берди.

— Олор поездке отуруп атанарга, вокзалга бардылар.— Колокольчиков Коля табыланып айтты.— Олор үрөдүгө барганда, парадка барганда, база өскө жерге барганда мен олордын кийетен кийимдеринен танып жадым.

— Көрүп, танып турган болзон, унчукпай отур!— Гейка оны токтотты.— Бис бойыбыс көстү, көрүп жадыбыс. Эй, уулдар, бу калырууш Кызыл Черүге качып барарга туры!

— Жарабас!— Тимур ортозында киришти.— Ол амадуун калас ла неме.

— Ненин учун жарабас?— Коля чырайы кызарып сурады.— Мынаң озо уулчактар ненин учун фронтко жаантайын баргылап турдылар?

— Онызы азыйда болгон! Эмди дезе бистий уулчактарды фронттон сүрүп турзын деп ончо начальниктерге ле командирлерге катуу жакылта берилген.

— Ненин учун сүретен?— Колокольчиков Коля тамтын кызарып, кыйгырды.— Бойынын улустарын ба?

— Чын ондый!...— Тимур дезе улу тынды.— Бойынын улустарын! Же уулдар, керекти көндүктирели.

Ончозы жер жерлерине отурдылар.

— Мыйрык переулокто одустөрт номерлү туранын садында кандый да уулчактар яблоняны кактап салдылар.— Колокольчиков Коля ачууланып айтты.— Олор эки сабалак сындырып, чокпойто салган балкашты жайрада базып салдылар.

— Кемнин туразы?— Тимур клеенка кадарлу тетрадин ачып көрди.— Красноармеец Крюковтын туразы. Өскө улустын садтарына ла яблоняларына киретен бисте кем болгон?

— Мен,— деп кемзинген үн угылды.

— Ондый кылыкты кем этти?

— Ондый ишти Квакин Мишка ла онын „Фигура“ деп чололу болушчызы иштеген. Мичуринка деп атту, „золотой налив“ деп сортту эн артык яблоняны талдап алгандары јарт.

— Базала, базала катап Квакин — Тимур санааркады.

— Гейка! Сен оныла куучындаштын ба?

— Куучындашкам.

— Је не болды?

— Мен онын јиткезине эки катап јудуруктадым.

— Је ол кайты?

— Ол менин јиткеме база эки катап сокты.

— Сенин бастыра билгенин — „јудурукташ“ ла „согуш“. Је, кем јок! Квакинла бис анылу куучындажарыбыс. Је керегибис онон ары кӧндүктирели.

— Јирме беш номерлү турада, сүт садаачы карыган эмегеннин уулын кавалерияга алдылар, — толыктан кем де айтты.

— Билген болуптырын! — Тимур бажын јайкады. — Ол туранын каалгазына тургузылган бистин темдек учинчи кӧн туруп јат. Оны кем тургусты? Колокольчиков, сен бе?

— Мен.

— Ненин учун сен тургускан чолмоннын ӧрӧги сол толыгы курттый мыйрык болгон? Оны эдерге алынган сонгында — јакшы быжулап эт. Улус келеле, оны кӧрӧп каткырат. Онон ары.

Симаков Симка тура тӧжӧп, туктурулбай бӧдӧмчилӧ тӧрген айтты:

— Пушкарева оромдо бежен тӧрт номерлӧ турада эчки јылайды. Мен барып јадала, кӧрзӧм, карыган эмегенек кызыкакты согуп јат. Мен кыйгырдым: „Эје, согорго закон аайынча јарабас!“ Ол ајдат: „Эчки јылайды. Эх, сен, каргадылган бол!“ — „Ол кайдаар јылайды?“ — „Бууны ӧзе кертеле, тӧкӧ анда агаштардын ары јанында, јуукада бӧӧрӧлерге јидирткенине тӧней болуп, ол јоголды.“

— Акыр! Кемнин туразы?

— Павел Гурьев деп красноармеецтин туразы. Онын кызынын ады Нюрка. Оны карыган эмегенек сокты. Эмегенектин адын билбей турым. Эчки кара аркалу, боро эчки. Ады онын Манька.

— Эчкини табар керек! — Тимур јакарды. — Тӧрт ки-

жилу команда барар. Сен... сен... база сен. Же, уулдар, ончозы бүтти бе?

Гейка күүнзиребей айтты:—Жирме эки номерлу турада кызыкчак ыйлап жат.

— Ол не ыйлап жат не?

— Суразам—айтпады.

— Сен быжулап сураган болзон кайдат. Айса болзо, оны кем-кем соккон... ачындырган болор?

— Сурадым—ол айтпады.

— Кызыкчак жаан ба?

— Төрт жашту.

— База бир жеткер табылды! Кижн болгон болзо... төрт лө жашту! Акыр, ол кемнин туразы.

— Лейтенант Павловтын туразы. Бу жуукта границада өлтирткен кижинин.

— „Сурадым—ол айтпады“—Тимур ачынып Гейкага өткөвди. Ол кабагын жуурып, санайды—Кем жок... Оны мен бойым. Слер бу керекке киришпегер.

— Горизонтто Мишка Квакин көрүнди!—деп шинжүчи жаан үнле угусты.—Оромнын ол жаныла базып клеет. Яблоко жип жат. Тимур! Команда ийер керек: оны жакшы токтоктозундар, эмезе житкелезиндер!

— Керек жок. Ончогор мында артыгар. Мен удабай ойто келерим.

Ол көзнөктөн баскышка калыйла, жыраанын ортозына көрүнбей калды. Шинжүчи база катап айтты:

— Каалгачактын жанында жараш чырайлу кандый да кыс кувшиндү туруп, сүт садып алат. Ол, байла, дачанын ээзи.

Колокольчиков Коля Женянын женинен тарты.— Ол сенин эжен бе?—деп сурады. Карузын сакып болбой, жакарды.—Сен ого мынан кыйгырар деп сананба!

Женя женин чыгара тартып, карузын айтты:—Отур. Сен база меге начальник...

— Ого тийбе, анан башка, ол сени согуп салар.— Гейка Коляны ачындырды.

— Мени бе?—Коля ачынып айтты:—Ондо не бар? Тирмактар ба? Менде дезе балтыр бар. Бу... колдыйы, буттыйы!

— Женя сени будындыйы ла колындыйы ла кожо токтоктоп салар. Уулдар, тым! гурыгар! Тимур Квакинге жууктап жат.

Тимур сындырып алган сабалакла жаңый согуп, Квакинге удур базып барды. Оны көргөн Квакин тура түшти. Онын чырайында кайкамжы да, коркыш та билдирбеди.

— Эзен, комиссар!—Ол бажын туура кыйын салып жаан үндөнбей айтты.—Кайдар мендеп браадырын?

— Эзен, атаман! Мен сени уткуп келдим,—деп Тимур ого карузын айтты.

— Айылчы келгенине сүгүнип турум, же сыйлаар немем жок. Мыныла сыйлайын ба?—Квакин койынынан яблоко чыгарып, Тимурга берди.

Тимур яблоконы тиштеп жадала:

— Мыны уурдап алдын ба?—деп сурады.

— Уурдап алган яблоко, „золотой налив“ деп сорт. Жанысла жетире бышпаган болуптыр,—деп, Квакин жартыдады.

Тимур яблоконы жерге чачып, айтты:—Кычкыл болуптыр! Бери ук: сен одус төрт номерлү туранын чеденинде мындый темдек турганын көрдин бе? —Тимур бойынын жөн жок, көк чамчазынын төжинде көктөгөн чолмонын көргүсти.

— Же, көрдим,—Квакин ажаарынып айтты.—Мен, карындаш, түште де, түнде де ончозын көрүп жадым.

— Же сен мынан ары түште, эмезе түнде мындый темдекти кайдала көрзөн, сен ол жерден, сени изү суула быжырган чылап, капшагайла кедери жүгүр.

— Ой, комиссар! Сен кандый чугулчы!—Квакин сөстөрдү чөйө айтты.—Же болор, куучындажып алдыбыс!

— Ой, атаман, сен кандый өчөш кижиге—деп Тимур үнин жаандатпай айтты.—Эмди мынан ары бойун ундыба, мындый куучын слер ле бистин ортодо калганчызы деп, бастыра шайкага айдып бер.

Бу эки жуук нажылар эмес, эки өштү куучындажып туры деп, тууразынан көргөн кижиге билбес эди. Онын учун колында кувшин тудунып турган Ольга сүт сатып турган эмегеннен ол шокчыл Квакинле куучындажып турган уулчак кем ол деп сурады.

Сүт садаачы эмеген чугулданып:—Билбезим—деди.—Байла ондый ок шокчыл, кутус неме болор. Ол ненин де учун жаантайын слердин туранын жанында жүрөт. Сен, көөркийек, ажаарын, олар сенин сыйынынды соккылап салбазын.

Ольга санааркай берди. Ол эки уулчак жаар жескимчилү көрөлө, террасага барып, кувшинди тургузала, эжикти жаап, эки частын туркунына айылга келбеген Женяны бедиреп барды.

Тимур сарайдын үстине ойто келеле, бойынын жолыгып эрмектешкенин уулчактарга куучындады. Эртеңгизинде бастыра шайкага ультиматум бичип ийер деш шүүшкиледи.

Уулчактар табыш эткилебей, сарайдын үстинен түшкилейле, чеденнин тежиктеринен өткилеп, кезиги чеден ашкылап, айылдары сайын таркай жүгүрдилер.

Тимур Женяга жууктай басып келди.

— Же кандый?— ол сурады.— Эмди сеге ончозы жарт па?

— Ончозы, же ондыйда болзо, сүрекей жарт эмес,— Женя карузын берипайтты.— Сен меге быжулап жартап бер.

— Айдарда, төмөн түжүп, мени ээчиде бар. Сенин эжен эмди түнейле айылда жок.

Олор сарайдын үстинен түжүп алган кийининде, Тимур баскышты жыгып салды.

Карануй кире берген, же Женя онын кийининен бүдүмчилү барып жатты.

Олор сүт садаачы эмегеннин туразынын жанында токтодылар. Тимур арыктап көрди. Жуугында кижилер жок болды. Ол корголотулган чаазына орогон үстү будук карманынан чыгарды. Устиги сол толыгы, мыйрык курттай, чолмон жураган каалганын жанына басып барды.

Чолмоннын толыктарын түзедип, учап салды.

— Бу неге керек?— Женя сурады.— Бу не учурлу болгону сен меге быжулап айдып бер.

Тимур будукты карманына сугуп алды. Уактын жалбырагын үзүп, будукталган сабарын арчыйла, Женянын жүзи жаар көрүп айтты:

— Бу темдек бу турадан кижилер Кызыл Черуге барганын учурлап жат. Бу өйдөн ары бу тураны бис корулап, кичееп жадыбыс. Сенин адан черүде бе?

— Ээ, черүде!— Женя жүрөксип, оморкоп айтты:— Ол командир.

— Анайдарда бис сени де корулап, кичееп жадыбыс.

Олор ошон ары барып, өскө дачанын каалгазынын жанында турдылар. Мында да чеденде чолмон журап салган болды. Же чолмоннын түс, жаркынду толыктарын кара будукла күреелеп салган болды.

— Көр!— Бу турадан Кызыл Черүге база кижн барган. Же ол эмди жок. Бу лейтенант Павловтын дачазы, оны бу жуукта 1 раницада олтиргилеп салгандар. Мында онын эмегени ле кичинек кызычагы жадып жат. Жакшы санаалу Гейка ол кызычак ненин учун жаантайын ыйлап турганын сурап, карузын угуп болбогон. Женя, сеге учурашкандый болзо, сен ого кандый бир жакшынды жетир.

Мыны ончозын ол тегинле сөслө айтты, же Женянын эди-каны жымыража берди. Бу энирде кей жылу, керек дезе жытту да болгон.

Женя бажын төмөн эдип, унчукпай турды. Же кандый бир сөс айдардын шылтуунда ол сурады:

— Гейка жакшы кижн бе?

— Ээ,— деп Тимур карузын айтты.— Ол моряктын, матростын уулы. Ол кичинек, мактанчык Колокольчиковты жаантайын айткылап турар, же бойы дезе оны корулап, кайдала онын учун жаантайын туружып жүрет.

Жаан үндү ачуулу кыйгы угуларда, озор кийини жаар бура башгандылар. Ыраак эмес Ольга туры.

Женя Тимурдын колынан тутты: ол оны жединип апарала, Ольгала таныштырарга сананды.

Же Ольга кату үнденип база катап кыйгырарда, бу шүүлтезин бүдүрерин Женя токтотты.

Ол бойын буруланып, Тимурга бажын кекийле, ийнин аланзылу тартылтып, Ольга жаар барды.

— Евгения!— Ольга уур тынып, ыйламзыраган үниле айтты.— Мен сени бу уулчакла эрмектешпе деп жакарып турым. Сеге жарт па?

— Же, Оля, сен не болдын?— Женя кимиренди.

— Мен сени бу уулчакка жууктаба деп жакарып турым.— Ольга кату айтты.— Сен он жашту, мен дезе он сегис. Мен сенин эжен... Мен сенен жаан. Адам атанып жадала, меге жакыган...

— Же, Оля, сен бир де неме билбей жадын!— Женя жүрексиң кыйгырды. Ол тыркыражып турды. Ол жартап айдып, актанарга сананды. Же айдып болбоды. Ол бурулу болгон. Колын жаныйла, эжезине база бир де сөс айтпады.

Тургузала орынга жатты. Же уйуктап болбой, узак ойгө жатты. Уйуктаган кийининде, түнде көзнөкти то-

кылдадып, адазынан келген телеграмманы кана-
йып табыштырып бергендерин укпады.

Тан жарыды. Күдүчинин агаш амыргызы кожондо-
ды. Сүт садаачы эмеген каалгачакты ачып, уйын чыга-
рала, үүр уйларга кожорго айдап апарды. Эмеген
толыктын кийини жаар бурылгалакта, беш уулчак куру
көнөктөрүн калыратпаска кичеенгилеп, акация жыраа-
нын ары жанынан чыга конуп, колодец жаар бардылар.

— Жайка!

— Бер!

— Ал!

— Тут!

Уулчактар жыланаш буттарына соок сууны чайбал-
тып, оградага кийдире жүгүргилеп, сууны дуб агаш-
тан эткен бочкого ургылайла, тургузала ойто колодец-
ке жүгүргилеп турдылар.

Колодецин насозын тудушла жайкап, үлүштенген
Симаков Симага Тимур жүгүрип келеле, сурады:

— Слер мында Колокольчиковты көрбөдигер бе?
Жок по? Анайдарда, ол уйуктап калган эмтир. Капша-
гай, мендегер! Эмеген эмдиле ойто барар.

Колокольчиковтордын дачазынын жанындагы садка
барала, Тимур агаштын төзине туруп сыгырды. Кару-
зын сакып болбой салала, агашка чыгып, туранын
ичи жаар көрди. Агаштан ого көзнөктүн жанында тур-
ган орыннын жарым келтегейи, база жуурканга ороп
салган бут көрүнди.

Тимур орыннын үстине бир болчок чобырга таштап
араай унчугып кычырды:

— Коля, тур! Колька!

Уйуктап жаткан кижги кыймыктабады. Анайдарда, Ти-
мур бычагын чыгарып, узун чыбык кезип, онын учына
илмек жазайла, көзнөктүн бозогозы ажыра салып, жуур-
канды каптырып, бойы жаар тартты.

Ланил жууркан көзнөктүн бозогозы ажыра тартылып
келди. Туранын ичинде кыркырууш үн чыкты.

Уйкулу көзүн тазырайта көрүп, буурайган башту
джентльмен жагысла ичине кийетен кийимин кийгенче,
оорыннан тура жүгүрип, жылып брааткан жуурканды
тудуп, көзнөккө жедип келди.

Тимур күнүдүлү өбөгөнөкти көргөн жерде, тургузала
агаштан калып түшти.

Буурайган башту джентльмен блаап алган жуурканын орыннын үстине чачып ийеле, стенеден колмылтыгын алып, очказын мендештү кийип алала, мылтыгынын оозын көзнөктөн тенери жаар улай тудуп, адып ийди.

Коркыган Тимур колодецтин жанында тура түшти. Жастыра болды. Ол уйуктап жаткан джентльменди Коля уйуктап жадыры деп бодогон, буурайган башту джентльмен дезе оны шокчыл деп бодогон.

Мында сүт садаачы эмеген көнөктөрүн карамыска илип алала, суу аларга каалгачактан чыгып жатканын Тимур көрүп алды.

Ол акациянын кийинине кире калыйла, оноң көрүп турды.

Эмеген колодецтен сууны алып экелеле, көнөктөрүн көдүрүп, бочкого сууны урды.

Же кырына жетире толо уруп салган бочкодон суу тал-табышту будына урыларда, эмеген туура калып ийди.

Эмегенек калактап, аайына чыгып болбой, ары-бери аяктап, бочкони эбиреде басты. Колын сууга сугуп тумчугына экелип жытады. Онын кийининде эжик алдына жүгүрүп барала, эжиктин замогын бүдүн бе деп көрди. Калганчы учында, не болгонын билип болбой салала, айылдаш туранын көзнөгүн токулдатты.

Тимур каткырып ийеле, бойынын турган жеринен чыгып басты. Мендеер керек болгон. Күн чыгып жатты. Колокольчиков Коля келбеди, телефоннын эмиктери жазалбады.

Тимур сарай жаар барып жадала, сад жаны жаар турган ачык көзнөктөн туранын ичин көрди.

Женя орыннын жанындагы столдо трусту ла майкалу отуруп алган, мандайына түжүп турган чачын уламла сайын кайра чачып, нени де бичип отуру.

Ол Тимурды көрөлө, коркыбады да, кайкабады да.

Ол Ольганы ойгозып ийбезин деп, Тимурды ажаарындырып сабарыла кекиди, жетире бичилбеген письмозың кайырчакка салала, бут бажына базып турадан чыкты.

Тимурдан оныла бүгүн кандый түбек болгонын угала, Ольганын жакылтазын ундып, бойы үскен эмикти жазаарга Тимурга болужарга күүнзеп барды.

Иш божогои кийининде, Тимур чеденнин ары жанында турада, Женя ого айтты:

— Менин эжем сени ненин де учун сүрекей көрбөй жат.

— Же көрзөң, — Тимур ачынып айтты, — менин таайым сени база!

Ол барарга сананды, же Женя оны токтотты.

— Акыр, таранып ал. Сенин чачын бүгүн сүрекей семтер.

Женя гребенказын бажынан алып, Тимурга берип ле турарда, кийининен, туранын көзпөгинен, Ольга өкпөлөнүп кыйгырды:

— Женя! Сен нени эдип туруң?

Эжелү сыйынду террасада турдылар.

Женя бойун коруланып айтты: — Мен сеге таныштар талдабай жадым. Кандыйларын? Сыранай тегиндерин. Ак костюмдуларын. „Эх, слердин эжегер кандый жакшы ойноп жат!“ Жараш! Ол кандый сүрекей айткылап турганын слер уккан болзогор, торт болор эди. Мыны көр! Мен ончозын адама бичип жадым.

— Женя! Ол шилемир уулчак, сен десе тенек, — Ольга токуналу болуп көрүнерге кичеенип, соок бүдүмдү айтты: — Күүнин бар болзо, адабыска бичип ле туратан. же мен сени ол уулчактын жанында база бир ле катап көрзөм, мен ол ок күнде дачаны артырарым, бис мынан Москвага жүре берерибис. Менин айткан сөзим кату болотонун сен билерин бе?

— Билерим... сен кыйынчы! — Женя ыйлаганча айтты. — Онызын мен билерим.

— Эмди алып, кычыр. — Ольга тунде алган телеграмманы столго салып койоло, тышкары чыкты.

Телеграммада мынайып бизилген:

„Бу күндерде өдүп браадала Москвада тоолу частар туркувына болорым күнин чазын катап телеграф ажыра билдиртерим тчк Адагар“.

Женя көзинин жажын арчып, телеграмманы эрдине жаба тудала, араайын кимиренди:

— Ада, капшагай кел! Адам! Меге, сенин Женьканга, сүрекей уур болуп жат.

Эчкизи жылыярда, Нюрка деп чулмус кызыктакты соккон эмеген жаткан туранын оградазына эки чанак одын тартып келдилер.

Эмеген одынды аайы-бажы жок антарып салган возчиктерге арбанып, онтоп, калактап, оны кулаштады. Же ол ишке онын күчи жетпеди. Жөдүлдөп, ол кирнестенин тепкижине отуруп, амырап-алала, оноң лейканы алып, огородко барды. Эмди эжик алдында жангысла Нюрканын үч жашту карындажы артты. Бу кижикүчтү де, иштенкей де болгодый, ненин учун дезе эмеген көрүнбей ле барарда, ол агаш алала, скамейканы ла түбин өрө эдип салган тоскуурды соккылады.

Жыраалу аралда, жуукаларда, индийский бар чылап, казалап калып жүрген качкын эчкини бу жууктала сүрүшкен Симаков Сима ол өйдө бойынын командазынан бир кижини агаштар эдегине артыргызала, өскөлөрүн алганча, ограданын ичине куйун салкынга түней кире конды.

Ол балачактын оозына бир ууш кой жиилекти суга салып, тааннын жылтыркай кара жумын онын колына тутургызып берди, төрт уулчак одын кулаштаарга тап эттилер.

Симаков Сима бойы, эмегенди маалада ол өйгө токтодып оройтыдарга, чеденди эбиреде жүгүрди. Вишнялар ла яблонялар жаба өскөн чеденнин жанына тура түжеле, чеденнин тежигинен өткүрө көрди.

Эмеген эдегине огурчындар жууп алала, оградага барарга турды.

Сима Симаков чеденнин доскаларын араай токылдатты.

Эмеген тура түжүп, аяктады. Анайдарда Сима агашла яблонянын будактарын кыймактатты.

Кем де яблоко аларга, чеденди араай ажып жаткан туры деп эмеген тургузала бодоп ийди. Эдектеги огурчындарын гряданын ортозына уруп, бир тудам чалканчак жулуп алала, чеденнин жанына өңөлөп барып, отуруп алды.

Симаков Сима чеденнин тежигинен база катап көрди, же эмеген эмди көрүнбеди. Ол энчикпей, өрө калып, чеденнин үстиги кырынан тудунып, араай тартынып чыкты.

Же ол өйдө эмегенек отурган жеринен макатылу кыйгыла тура жүгүреле, Симаков Симанын колына чалканчакла эптү согуп ийди.

Сима чалканчакка изиде чактырган колын серпий согуп, каалга жаар жүгүрди. Одын кулаштап турган төрт уулчак иштерин бүдүрүп салала, ого удур жүгүрүп келдилер.

Оградада балачак база жангыскан артты. Ол жерден такпай алып, кулаштап салган одыннын жанына салды, онын кийининде бир түрүк тос алып, оноор ок апарды.

Эмегенек мааладан ойто келеле, онын ондый иш эдип турганын көрди. Көстөрүн тазырайта көрүп, эптү жакшы салып койгон кулаштын жанына тура түжеле, сурады:

— Мен жокто мында кем иштеп жат не?

Балачак тосты кулашка салып, табылу айтты:

— Жаана, сен көрбөй жадын—бу мен иштеп жадым.

Оградага сүт садаачы эмеген кирип келди, эки карыганак суула, одынга болгон кайкамчылу учурал керегинде жардактанып куучындаштылар. Балачактан чике кару угарга ченежип сурадылар. Же көп неме угуп болбодылар. Балачак олорго каалгадан улус кийдире жүгүрүп келеле, менин оозыма тату кой жирик суга салдылар, жум бердилер, эки кулакту, төрт бутту койгон тудуп берерис дештилер, онын кийининде оынды кулаштайла, ойто жүре бердилер деп жартады.

Каалгачактан Нюрка кирди.

Эмегенек онон сурады:—Нюрка, бистин оградага бу жаны ла кем киргенин сен көрдин бе?

— Мен эчки бедиреп жүрдим, —Нюрка карузын кунукчул айтты:—Мен бойым тап эртеннен бери агаштардын ортозыла, жуукаларла жүгүрүп жүрдим.

— Уурдадылар! —эмегенек сүт садаачыга ачуулу комудалын угусты. Кандый жакшы эчки болгон! Эчки эмес, тортло күүле ийне. Күүле!

Нюрка эмегенектен тууралап айтты:—Күүле! Мүүзиле кижини сүзер болзо, барар жерин таппазын. Күүледе мүүс болбойтон.

— Унчукпа, Нюрка! Унчукпа, сагыш жок алаа!—эмегенек кыйгырды.—Ол жан-кылыкту эчки болгоны жарт. Мен ол эчкичекти садарга санангам. Эмди менин күүлечегим жылыды.

Каалгачак чыкырап, кайра ачылды. Мүүзин төмөн тудуп алган эчки оградага кирип келеле, сүт садаачы эмегенектин үсти орто барды. Сүт садаачы уур бидонды ала койоло, чынырганча, кирнестеге чыга жүгүрди, эчки десе мүүзиле стенеге түртилеле, тура берди.

Эчкинин мүүзине фанерный плакатты бек танып салганын ончозы көргилеп алдылар. Ого жаан букваларла мынайда бичилген болды:

Мен эчки-эчки,
Ончо улуска күкүрт.
Кем Нюрканы соксо,
Ого жаман жүрүм болор.

Чеденнин ары жанында толыкта санааларына јединген
уулчактар каткырыжып турдылар.

Симаков Сима агашты јерге кийдире кадайла, оны
эбиреде тепкилеп, бијелеп, омок кожондоды:

Бис шайка да эмес,
Калју жаман банда да эмес,
Бис шулмус пионерлердин
Омок командазы.
У-ух, сен!

Уулчактар табыш этпей, түрген жүре бердилер.

Бүгүн бүдүретен иш ас эмес, је анчадала Квакин
Мишага тургузала ультиматум бичип ийер керек бол-
гон.

—Ультиматумды канайып бичийтенин кем де билбеген.
Анайдарда, Тимур оны канайып бичийтенин таайызынан
сурады.

Ол ого јартады: ультиматумды кажыла ороон бойы-
нын шүүлтези аайынча, анылу башка бичип јат, је
учында эптү јакшы болзын деп, мындый сөстөр кожуп
бичиир керек:

„Господин министр, бистин күндүбисти бойыгарга
алыныгар“.

Онын кийининде ультиматумды аккредитованный по-
сол ажыра, өштү державанын башкарузына табыш-
тырар.

Је бу керек Тимурга да, онын командазына да јарабады.
Баштапкызында, озор шокчыл Квакинге кандый да күн-
дүлү сөс јетирер күүндери јок болды; экин чизинде, ол
шайкада јаантайын турар элчиден болгой, эл чизи де јок
болгон.

Озор јөптөжөлө, јалтанбас казактар туркаларла, та-
тарларла канайда тартышканын кажыла кижип кычы-
рарда, картинада көргөн турецкий султанга запорожец-
тердин ийген элчи бичигине түней бүдүмдү ультима-
тум ийерге шүүнип алдылар.

Кара кызыл чолмонду, боро каалганын ары жанында,
Ольга ла Женя јаткан дачанын одожында турган тура-

нын көлөткөлү садында кумакту аллеяка ак чырайлу кичинек кызыкчак базып отурды. Онын жараш чырайлу, жиит энези, жаланнын тудамдаган чечеги тургызылган көзүктин жанындагы жайкуулда чырайы кунукчыл, жобогон отурды.

Онын жанында төрөгөндөрүнөн, нажыларынан, таныштарынан ла таныш эмес улустардан келген ачып салган телеграммалар ла письмолор чогулган жадыры.

Бу телеграммаларда ла письмолордо жылу ла эрке сөстөр бичилген болды. Олор, агаштын ортозындагы жорыкчыны бойына кычырбай, нени де ижендирбей, же ондый да болзо, онон ыраак эмес улус барын ого билдиртип, көкүдип турган агаштын жаңыланары чылап, ыраактан үнденип турды.

Агаш колы ла күдели тулуну кумакка сүүртелгенче, наадайды будын өрө тудуп алган ак чырайлу кызыкчак чеденнин жанына тура түшти. Фанерадан кезип, будуктаган койон чеденнен түжүп жатты. Журап эткен бала-лайканын кылдарына ол тамажыла согуп турат, анын кеп чырайы дезе эрикчеен каткынчылу болды.

Ак жарыкта да болбогон, жартап айдып болбос кайкалды кызыкчак көрүп, наадайын колынан ычкынып ийеле, чеденге жууктай базып келди, жакшынак койонук уккур болуп, онын колына чике түшти. Койонды ээчиде Женянын сүмелү, эрү жүзи көрүнди.

Кызыкчак Женя жаар көрөлө, сурады:

— Сен мениле ойноп жадын ба?

— Ээ, сениле. Мен сен жаар калыйын ба?

Кызыкчак эмеш, сананала, токтодып ажаарындырды: — Мында чалканчак. Мен кече мында колыма чактырткам.

Женя чеденнен түжүре калып, айтты:

— Кем жок, мен коркыбай жадым. — Кече сени кандый чалканчак чакты, көргүс. Бу ба? Же, көр: мен оны жулуп чачтым, будымла тепсеп, ого жаба түкүрүп салдым. Же кожо ойнойлы: сен койонды тут, мен дезе наадайды алайын.

Женянын өскө айылдын чеденнин жанында оролып жүргенин Ольга террасаннын кирнестезинен көрди, же сыйынычагы бүгүн эртен тура тегин де көп ыйлаган учуи, ол ого чаптык этпеди. Же Женя чеденге чыгып, өскө айылдын садына кийдире калып ийерде, Ольга

энчикпей, турадан чыгып, каалгага жууктап, каалгачакты ачты.

Женя ла кызычак качан ок көзнөктин жанына једип барала, ондо үй кижинин жанында коштой турылар, каткымчылу койон балалайка согуп, ойнол труганын кызычагы энезине көргүзөрдө, ол күлүмзиренди.

Женянын кубула берген чырайын үй кижии көрөлө, садка кирип келген Ольганын күүн-күч јок болгонын билип алды.

— Слер ого чугулдабагар,—ол үй кижии Ольгага јаан үнденбей айтты.—Ол менин кызычагымла тегинле ойноп јат. Биске ачу-корон түшти...—Үй кижии бир эмеш унчукпай турала,—мен ыйлап јадым, ол дезе—ол бойынын кичинек кызычагына көргүзип, араайын айтты:—ол дезе адазын бу жуукта границада өлтиргилеп салганын билбей јат.

Эмди Ольга бойын бурузынып, эпсинбей тура берди, Женя дезе ого ыраагынан ачурканып көрди.

— Мен јаныскан,—үй кижии оног ары айтты.—Менин энем сүрекей ыраак, туулу, тайгалу јерде: карындаштарым черүде, сыйындарым јок.

Јанына базын келген Женянын ийинине колло тийип, көзнөк јаар улап, сурады:

— Кызычак, ол тудамдаган чечектерди түнде менин кирнестемге сен салдын ба?

— Јок.—Женя карузын түрген айтты.—Мен эмес. Је, байла, бистердин бирүбис салган.

— Кем?—Ольга билип болбой,—Женя јаар көрди.

— Мен билбей јадым, мен эмес,—Женя коркыйла, айтты.—Мен бир де неме билбей јадым. Көрүгер, бери улус келип јат.

Каалганын ары жанында машинанын табыжы угылды, каалгачактан јолычакла эки летчик-командирлер келгилеп јат.

—Олор меге келгилеп јат,—үй кижии айтты.—Олор мени Крымга, Кавказка, курортко, санаторияга бар деп базала јөптөөрлөр...

Командирлер экилези жууктап келдилер, колдорын пилоткаларына јаба туткылады, јааны—капитан, үй кижинин айткан калганчы сөзин угуп салган ошкош, ол айтты:

— Крымга да эмес, Кавказка да эмес, курортко до эмес, санаторияга да эмес. Слер бойыгардын энегерди

көрөргө күүнзедигер бе? Слердин энегер бүгүн Иркутсктан слерге поездле једерге атанып јат. Иркутскка јетире оны аңылу самолётло экелгилеген,

— Кем экелген? — үй кижн сүгүнип, алантып, јаан үнденип сурады. — Слер экелдигер бе?

— Јок, бистин ле слердин нөкөрлөрибис јетиргилеген, — лётчик-капитан карузын айтты.

Кичинек кызычак јүгүрип келеле, келген эки кижн јаар јалтанбай көрди, олардын кийген көк өндү кийимдери ого таныш болгоны јарт.

— Эне, меге јайкуул эдип бер, мен ары-бери, ары-бери учадым, — ол сурады. — Адам чылап-ыраак ыраак учадым.

— Ой калак, учарга керек јок! — энези кызычагын бойына јаба тудуп айтты. — Адан чылап, ондый ыраак учпа.

Кичинек Овражныйда, часовнянын ары јанында, ромашка өлөң өскөн јалаңда Мишанын командазынан бир канча уулчактар көзөр ойнодылар.

Көзөрчилерде акча јок болгон. Олор „түртиштен“, „чертиштен“, „өлгөнди тиргизеринен“ ойнодылар. Ойнокон кижинин көстөрүн јаба таңала, өлөңгө чалкойто салып, колына свечи ордына узун ағаш тургузадылар. Өлөңгө буурзан, оны тиргизерге кичееп, онын јыланаш јодозына, балтырына ла чончойына чалканчакла чапкылап турган бойынын јакшынак карындаштарынан бу ағашла аргаданар учурлу болгон.

Ограданын тыш јанында сигнальный трубанын өткүн үни угылган тушта, ойын сыраңайла көндүгип калган болгон.

Онызы Тимурдын командазынан келген элчилер чеденнин тыш јанында турды.

Штаб-трубач Коля Колокольчиков колына мызыл дууш јес горн тудунып алган, јыланаш бутту, кату чырайлу Гейканын колында орошкын чаазыннан јелимдеген пакет болгон.

— Бу мында кандый цирк, эмезе комедия болотон? — Фигура деп атту уулчак чеденди ажыра карап көрөдө, сурады. Ойто бура баштанып кыйгырды: — Мишка! Көзөрдн чач, сеге кандый да неме экелдилер!

— Мен мында, — Квакин чеденге чыгып жадала айтты. — А-а, Гейка, эзен! — Бу сениле кожо кандый мачылдууш?

— Бу пакетти ал, — Гейка ультиматумды сунуп айт-

ты.—Слерге шүүнерге, өй јирме төрт час берилген. Карузын аларга мен эртен бу ок өйдө келерим.

Штаб-трубач Коля Колокольчиков бойын мачылдууш деп айтырганына ачуурканып, горнды өрө тудала, жаактарын бултыйтып тын үнденип ойноды. Эки парламент база бир де сөс айтпай, јилбиркежип көргүлөп турган ограданын ичиндеги уулчактардын көзинче ырап бардылар.

— Бу мындый не болды не? — Пакетти антарып, оосторын ачып алган уулчактар јаар көрүп, Квакин айтты: — Бир де тутагы, једикпези јогынан јатканыбыс... Кенетийин... труба, күкүрт! Карындаштар, мен эш неме аайлабай турым!..

Ол пакетти ачып, чеденнен түшпей туруп кычырды:

— „Өскө улустын садтарын арутайтан шайканын атаманына Квакин Михаилге“... Бу меге — Квакин јаан үнденип јартады. — Бастыра кебер аайынча, бүткүл титулду салган эмтир. — Онон ары кычырды. „...база онын јескимчилү јаман ады чыккан болушчызына, өскөртө Фигура деп чоло атту Пятаков Петрге“... Мынызы сеге — Квакин јарадып, Фигурага јартап берди. — Көрзөн, олорды, канайып бичиглеп јат: „јескимчилү јаман ады чыккан!“ Мынызы кандый да сүрекей агару ат болуптыр, тенекти тегинле атла адгадый болгон „...база онойып ок бу уяады чыккан компаниенин бастыра члендерине ультиматум“. Мынызы не дегени, мен билбей турым, — Квакин аайлабай јарлады. — Бу, байла, јаман сөс, ол эмезе ого јуук шүүлтөлү сөс болор.

— Бу албатылар ортодо тузаланар ондый сөс. Согорлор, — Фигурага коштой турган чачын килейте кырып салган башту Алешка деп уулчак јартады.

— Онойып ла бичийр керек ийне! — Квакин айтты. — Онон ары кычырып јадым. Баштацкы пункт:

„Слер тунде амыр јаткан улустын садтарын, бистин темдектеп — кызыл чолмон тургускан туралардын, керек дезе кара будукла күреелеген траурный чолмонду да туралардын садтарын тоногон учун, слерге шлемир јалтанчактарга бис јакарып турыбыс...“

Квакин санаазы јаманданып, је бойы күлүмзиреп каткырарга ченежип айтты: — Көрзөн, ийттерди, канайып айткылап јадылар! — Мынан ары кандый слог, кандый запятойлор! Је!

„...јакарып турыбыс: эртен таң жарыган өйдөн оройтубай, Квакин Михаил ла јескимчил кеберлү Фигура слердин уйады чыккан шайканын бастыра члендеринин списогын алганча, ологго бистин элчилер көргүскен јерге келзиндер.

Мойноор болзогор, бис бойыбыстын керегибисти бүдүрерине јайымыбысты артыргызып јадыбыс“.

—Јайым дегени кандый учурлу?—Квакин база катап сурады.—Бис оморды эмди тургуза кайдаарда сугуп, бектебегенибис, ошкош әди.

—Ол албаты ортодо тузаланар андый сөс. Согорлор,—чачын кырып салган килен башту Алешка жартады.

—Анайдарда, онойып ла чике айдар керек ийне!—Квакин жаратпай айтты.—Гейканын јүре бергени корондузын; ол ыйлабаганынан бери удаган ошкош.

—Ол ыйлабайтан,—чачын кырып салган килен башту уулчак айтты,—онын аказы матрос.

—Чын ба?

—Онын адазы да матрос болгон. Ол ыйлабас.

—Сеге ол не керек?

—Менин таайым база матрос болгон учун.

—Тенекле база,—Квакин чугулдады.—Бир айтса, адазы, экинчизи айтса, аказы, база айтса, таайы. Не неге учурлу болгоны—јарты јок. Алеша, чачын өскүр, омон башка сенин јиткенди күн јип салыптыр. Фикура, сен анда не ынгыранып јадын?

—Эртен элчилерди тудуп алала, Тимканы ла онын командазын токтоор керек,—ультиматумга өөркөгөн Фигура кыскарта, кунукчыл айтты.

Јөпти онойып бүдүрдилер.

Часовнянын көлөткөзине экү барып, багыргылап база чиректелип турган килинчектүлерди от жалбышка кийдире эпту сүүртегилеген балтыры эттенгир, чыйрак көрмөстөрди жураган журуктын јавына тургылап, Квакин Фикурадан сурады:

—Бери ук, адазын өлтүргилеп салган кызыкчак јаткан туранын садына сен кирип јурдин бе?

—Је, мен.

Квакин стенеге сабарыла чокып, ачынып айтты:

—Мен Тимканын тургускан темдектерине түкүрерим, Тимканы дезе мен качан да болзо согорым...

— Же жакшы, — Фигура жөпсинди. — Сен меге көрмөс-
төрдү сабарынла чокып, не керек көргүзүп турун?

— Не дезе, — Квакин эрдин тыртыйтып, ого карузын
айтты: — Фигура, сен менин најым да болзон, же сен
кижиге туней эмес, сен бу жоон, быжар көрмөскө туней.

Сүт садаачы үй кижиге эртен тура жаантайын сүт са-
дып алаачы үй кижинин айылына барарда, озор үйде жок
болды. Базарга барарга оройтыйла, бидонун жүктенип
алып, туралар сайын басты.

Ол узак ойгө калас жүреле, калганчы учунда Тимур
жаткан дачанын жанына токтой түшти.

Кем де чеденнин ары жанында жоон үниле араайын
жакшы кожондогонун ол укты. Анайдарда, бу туранын
ээлери үйде, мында ырысты сагыгадый эмтир.

Эмегенек каалгачакты өдүп киреле, чөйө тартып
кыйгырды:

— Сүт керек пе, сүт?

— Эки кружка! — Жоон үн карузын берди.

Эмегенек бидонун ийининен түжүрүп, бурылала, агаш-
тардын ортозынан самтар кийимдү, бөкөн үлдүзүн
колына тудунып алган аксак өбөгөн жыраадан чыгып
клееткенин көрди.

— Мен, өрөкөн, сүт керекпе деп сурап турум? — Эме-
генек коркыган бойынча тескеерлеп айтты. — Сен, ада,
бүдүжин кату кижиге эмтирин! Сен бу үлдүлө өлөн
чаап турун ба?

— Эки крушка. Посуда столдын үстинде, — өбөгөн
карузын кыскарта айдала, үлдүзүн жерге кадап салды.

— Сен, өрөкөн, чалгы садып алган болзон кайдат, —
сүүттү кувшияга мендештү уруп, өбөгөн жаар серем-
жилү көрүп, эмегенек айдат. — Үлдүни чачып ийзен,
торт болор. Мындый үлдүлө тегин кижини өлөрине же-
тире коркыткадый болор.

— Канчаны төлөйтөн? — Өбөгөн элбек штанынын
карманына колын сугуп сурады.

— Улустун алыжып турганы аайынча, салковой төр-
төннөн, бастыразы эки сегизен болор. Меге артык ак-
ча керек жок, — сүт садаачы карузын айтты.

Өбөгөн карманынан бедиреп, элөп калган жаан кол-
мылтык чыгарды.

— Мен, өрөкөн, кийининде... — сүт садаачы бидонун
алып, капшагайла ошон качып айтты, — сен, көөркийек,

ээн јерге јобобо!—базыдын там түргендедип, кайа-кайа көрүп, айдат.—Меге акча ылтам керек јок.

Эмеген каалгачактан өдүп, оны јаап ийеле, оромнон чугулчы үнле кыйгырды:

— Сени, карыган көрмөсти, јайым божотпай, больницада тудар керек. Чын, чын! Больницада зомоктоп салар керек.

Өбөгөн ийинин тартылтып ийеле, чыгарып алган үч салковой акчазын карманына ойто сугуп, колмылтыгын тургузала кийинине јажырып ийди, ненин учун дезе ол өйдө жаап калган джентльмен, доктор Ф. Г. Колокольчиков садка кирип келген болгон.

Ол чырайын соодып алган, агаш тайакка тайанып төмөн, энилбей, кумакту аллеяла базып отурды.

Джентльмен каткылу өбөгөнди көрүп, јөткүрип ийди, очказын эптештире тудала, сурады:

— Бу дачанын ээзин мен кайдан таап аларым, сен, көөркий, меге айдып болорын ба?

— Бу дачада мен јуртап јадырым,—өбөгөн карузын айтты.

— Андый болгондо,—джентльмен салам бөрүгине колын салып, онон ары айтты.—Слер меге айтсагар: Тимур Гараев деп атту бир уулчак слерге төрөгөн болуп јат па?

— Ээ, төрөгөн болуп јат—Тимур деген уулчак менин јееним,—өбөгөн карузына айтты.

Джентльмен јөдүлдөп, бүдүнбей, јерге уланган үлдүзи јаар кыйазынан көрүп айтты:

— Меге сүрекей ачымчылу болуп јат, слердин јеенигер кече эртен тура бистин тураны тоноорго ченешти.

— Нени айдазын?—өбөгөн алан кайкады.—Менин Тимурым слердин турагарды тоноорго санады ба?

Джентльмен өбөгөннин бели јаар көрүп, јүрексиреп, онон ары айтты:—Чын, слер бодозогор! Мен уйуктап јадарымда, ол менин јамынып јаткан байковый јуурканымды уурдап аларга ченешти.

— Кем? Тимур слерди тоноды ба? Байковый јуурканыгарды уурдады ба?—өбөгөн алантыды. Беели јаар апарып јажырган колмылтыкту колы эрик јокто төмөн жабызай түшти.

Күндүлү джентльмен токтодынып болбой, кийини јаар чыгып барарга тескерлеп, айтты:

— Чынла ондый болды деп мен айтпас эдим, же чын... чын! Быйанзак государь! Мен слерди сурап турым, слер меге јууктабагар. Мен слерди не кижн болгоныгарды билбей турым... Је слердин чырайыгар, слердин сан-башка кылыгар...

Обөгөн джентльмен јаар базаып, айтты:

— Угыгар, бу ончозы аайына чыкпаган, калас керек болор.

Джентльмен көзин колмылтыктан туура албай, тескерлейтенин токтотпой, кыйгырды:

— Быйанзак государь! Бистин куучыныбыс јарабас јолго уланды, мен айтсам, јажыбыска келишпес јолго кирди.

Ол каалгачакдан чыгала, түргендей базаып, сөстөрдн катап-катап айдат:

— Јок, јок, куучын тескеери, јарабас јолло уланды,

Обөгөн каалгачактын јанына базаып келеле, көрзө, сууга кирерге барып јаткан Ольга јүрексиген джентльменге једижип, јанынча өдүп турган эмтир.

Обөгөн кенетийин колыла јанып, Ольганы ого токтодып тургузарга кыйгырды. Је джентльмен канаваны кечире, элик чилеп, калыйла. Ольганын колынган тудуп алды, онон озор экилези тургузала толыктын ары јанында көрүнбей бардылар.

Анайдарда обөгөн јиркиреде каткырды. Ол јүрексип, сүгүнип, бойынын агаш будыла јерди тееп, кожондоды:

Мен слерди тан атканча сакыганымды.

Слер түрген самолётто

Билип те болбозыгар,

Чын!

Ол тизезиндеги кайышты чечип, агаш будын өлөннин ортозына чачты, браадала, царигин ле сагалын сыйратартып, тура јаар басты.

Он минут өдөрдө, јнит, јардак инженер Георгий Гараев кирнестеден түжүре јүгүреле, мотоциклди сарайдан чыгарып, Рита деп атту ийти тураны корулазын деп кыйгырала, стартерди базаып, мотоциклдин ээринен отурала, бойы коркыткан Ольганы бедиреп суу јаар учурта берди.

Он бир часта Гейка ла Колокольчиков Коля ультиматумга кару аларга бардылар.

— Сен бир кемиле бассан, — Гейка Коляга арбанды. — Сен чек, тен алтап бас! Сен дезе, куштын балазы курт тударга брааткандый, базып жадын. Сен, карындаш, бастыра кийимдерин жакшы — штанын, чамчан, бастыра кийген кийимин жакшы, же сенде кеп-сүр тунейле жок. Сен, карындаш, ооркобө, мен сеге керекти учурлап айдып жадым. Же сен айт: сен барып жадала, тилин ле эрдинди не керектү тудушла жалап турадын? Сен тилинди оозына кийдире тарт, ол ондо бойынын ордына жатсын... — Гейка жолго чыгара жүгүрүп келген Симак Симааны көрөлө, сурады: — Сен не керектү келдин?

— Мени Тимур бери связьтын керегине тил жетирип турарына ийген, — Симак түргөн айтып ийди. — Ондый болор учурлу, сен эш неме билбей жадын. Слер керектү, менде база бойымнын керегим бар. Коля, шоорун берзен, шоорлоп ийейин. Көрзөн, сен бүгүн кандый чимееркөк! Гейка тенек! Керекке барып жадын — сапог, ботинка кийип алар керек ийне. Элчи кижин жыланаш бутту жүрөтөн бе? Же кем жок, слер оноор, мен дезе мынаар. Гоп-гоп, эзен болзын!

— Ондый калрууш! — Гейка бажын жайкады. — Төрт сөс ордына, жүс сөс айдат. Шоорло, Николай, ограда бу туры.

Чеденнин үстинде көрүнүп келген уулчакка Гейка жакарды:

— Квакин Михаилды бери өрө чыгар!

Чеденнин ары жанында Квакин кыйгырды:

— Он жанынан киригер! Ондо слерге каалганы өнөтийин ачып салганыбыс.

— Оноор барба, — Коля Гейканын колын тарттып, шымыранды. — Олор бисти тудуп алала, согорлор.

— Олор ончозы эки кижини бе? — Гейка мендештү сурады. — Николай, тыгыда шоорло. Бистин командага кайдала жол ачык.

Олор татаган темир каалгачакла өдүп, бир канча уулчактардын алдында тура түштилер. Ол уулчактардын алдында баштап алганы Фигура ла Квакин болды.

— Письмого каруны беригер, — Гейка кату айтты.

Квакин күлүмзирейт, Фигура дезе чырайын соодот.

— Же куучындажалы. Же отур, неге мендеп турын? — Квакин онон ары айтты.

— Письмого кару беригер, — Гейка кату этире катап айтты. — Слерле сондында куучындажарыбыс.

Кандый да сан-башка база јарт эмес болды: јанында чырайы кугара берген шоорчы кичинек уулчак турган јени јок матросский чамчалу талазак уулчак ойноп турган ба, айса кокырлап турган ба? Јыланаш бутту, жарызак уулчак бойынын кўчине ле чындыгына иженип, бойынын кату боро кўзиле сыгалап кўрүп, пьсьмого чынла кару некеп турган ба?

— Ме, ал,—Квакин чаазын берип айтты.

Гейка лист чаазынды јайа тутты. Ондо кўкиш јурайла, алдына јаман сөстөр бичип салган болды.

Гейканын чырайы кубулбады, табыланып чаазынды јыртып ийди. Шакла ол өйдө онын ла Колянын ийининен ле колынан бек туткылап алдылар.

Олор удурлашпадылар.

Квакин Гейкага јууктай базып, айтты:

— Ондый ультиматум учун слерди јиткелеер керек. Је...бис јакшы улус. Часовой јаар кўргүзил айтты:—слерди тўнге јетире ол ого бектеерибис, тўнде дезе јирме төрт номерлү садты ап-ару эдип тоноорыбыс.

— Ондый болбос,—Гейка карузын айтты.

— Јок, болор!—Фигура кыйгырала, Гейканын јаагына согуп ийди.

— Керек болзо, јүс катап сок,—Гейка јымган кўзин ойто ачып, айтты.—Ол Колянын сагыжын тындып, айтты:—Коля, сен коркыба. Бүгүн бир номерлү кебер айынча бистин текши кычыртылу сигнал болорын сезип турым.

Олјого киргендерди темир ставеньдерин туй јапкан киченек часовнянын ичине кийдирдилер. Эжикти экилезин јабала, агажакла бектеп салдылар.

Фигура эжикке јууктай базып келеле, оозына алаканын јаба тудуп, кыйгырды:

—Је кандый? Керек слердийинче болор бо,эмезе бистийинче болгодый ба?

Часовнянын ич јанынан айткан тунгак ўн, эжик өткүре јүкле эмеш угылды:

— Јок, баскындар, эмди слердийинче качан да, бир де неме болбос.

Фигура тўкүрип ийди.

— Онын акызы—матрос—чачын кырып салган килен башту Алешка јартап айтты.—Олор менин таайымла бир корабльда служить эткилеп јат.

—Је, сен кем—капитан ба?—Фигура кекемјилү сурады.

— Онын колын туткылап аларда, сен оны соктын. Ол жакшы ба?

— Ме, сеге база!—Фигура чугулданала, Алешканы тажып ийди.

Уулчактар тудушкылап, экилези өлөнгө жыгылдылар. Олордын колдорунан, буттарынан тарткылап айрылдылар...

Ченденнин жанында өзүп жаткан койу жалбыракту липада отурган Симаков Симанын элес эткен жүзин бирүзи де көрбөй калды.

Ол жерге түжүрө калыйла, чикелеп, өскө улустын маалазыла жүгүрүп, Тимурга, сууда жүргөн бойынын уулдарына барды.

Ольга бажын коларткышла жаап алала, пляжтын (суунын жарады) изү кумагында бичик кычырып жатты.

Женя сууга кирип турды. Кенетийин онын ийининен кем де тудуп ийди.

Ол бура баштанды.

Бийик сынду, кара көстү кызычак оныла эзендежеле, айтты:

— Мен Тимурдан келдим. Менин адым Таня, мен база онын командазында. Онын учун сеге эжен чугулданганына ол килеп жат. Сенин эжен сүрекей чугулчы ошкош?

— Тимур килебезин,—Женя, жүзи кызарып, түргөн айдып ийди.—Ольга эмеш те чугулчы эмес, онын кылыкжаны ондый.—Женя колыла жаный согуп ийеле, жүрек сил кошты:—Je, эје! эје! эје! Сакып ал, адам келер...

Олор суудан чыгып, сууга киретен жердин сол жанында кайыр жаратка чыктылар. Мында олор Нюркага жолуктылар.

— Кычызак, сен мени таныдың ба?—Нюрка жаантайын эрмектенери аайынча, тиштери өткүрө Женядан түргөн сурады.—Чын! Мен сени көргөн бойынча ла таныдым, Тимур ол туры!—платъезин чечип салала, уулчактар жүргөн одоштой жаратка көргүсти.—Меге кем эчкини тудуп бергенин, биске одынды кем кулаштап салганын, кем менин карындажыма кой жиилек бергенин мен билерим. Сени де мен билерим.—Таня жаар ол бурылды.—Сен бир катап грядканын үстүнде ыйлап отурган. Je сен ыйлаба. Ыйда не туза?... Гей! Отур, көрмөзөк, ошон башка мен сени сууга кийдире челип

ийерим!—ол жыраага буулап салган эчкиге кыйгырды.

—Кызычактар, сууга кийдире калыйлы!

Женя ла Таня бойы бойлоры жаар көрүштилер. Күннин чогына күйүп, цыганкага түнөй, карарган, бу кичинек Нюрка сүрекей каткымчылу болгон.

Олор колынан тудужып алала, чанкыр өндү, жарык суу чакпындалып аккан суунун жарадынын сырангайла кырына жууктадылар.

— Же, калыйлы ба?

— Калыйлы!

Олор үчүзи сууга бир ыңгай калып ийдилер...

Кызычактар суудан чыккалакта, кем де төртинчизи суу төмөн калыды.

Онызы Симаков Сима сандалин, трусигин ле майказын кийгенче жүгүрип келеле, сууга калып ийген эмтир. Ол чиймелген чачын серпип, оозына кирген сууну букурып, түкүрип ол жанындагы жарат жаар эжинип барды.

— Түбек, Женя! Түбек!—ол бура башташып кыйгырды.—Гейка ла Коля засадага кабылдылар!

Ольга книгазын кычыра, кычыра кыр жаар чыгып жатты. Кажат өрө чыккан жаан жолды кечкен жерде, мотоциклдин жанында турган Георгий оны уткуп алды. Олор эзендештилер.

Георгий ого айтты:

—Мен өдүп браадала көрзөм, слер келип жадыгар. Жаныс жолло барарга келишкедий болзо, отургызып алала, апарайын деп санандым.

— Чын эмес!—Ольга бүтпей, айтты.—Слер мени өнөтийин сагып турганыгар.

— Же, чын,—деп Георгий жөпсинди.—Төгүндеерге санангам, келишпеди. Мен слерди эртен тура коркыткан учун слердин алдыгарда бурулу болгономды актайын деп турум. Каалгачактын жанында аксак өбөгөнди көргөнигер,—ол мен болгом. Ол тушта мен репетицияга белетенип, гримденип алган болгом. Отурыгар, мен слерди машинала апарып салайын.

Ольга жөпсинбей, бажын жайкады.

Ол онын книгазына тутамдаган чечек салды.

Тутамдап салган чечек жараш болгон. Ольганын жүзи кызарды, сагыжы эренистелди... тутамдаган чечекти жолго чачты.

Ондый болорын Георгий сананбаган.

— Угыгар!—ол ачымчылу айтты:—Слер якшы ойноп, якшы кожондоп жадыгар, слердин көзигер чике, жарык. Мен слерди ачындырбаган эдим. Же улус слер чилеп кылынбайтан деп мен санандым... керек дезе темирбетон иштеер иштеечи улус онойтпойтов.

Ольга бойынын кылыгынан бойы коркыйла, бойын буруланып айтты:

— Чечектер меге керек жок!—Мен... чечектери де жокко слерле кожо барарым.

Ольга тере жастыкка отурды, мотоцикл жолло учурта берди.

Жол айрыланды, мотоцикл журт жаар барган жолды өдүп, жалан жаар уланды.

— Слер тескери бурыдыгар, —Ольга кыйгырды, —биске он жанына бурылып барар керек.

— Бу жол артык, —Георгий карузын берди, —бу жол сүгүнчилү.

База бурылчык, олор тал-табышту, көлөткөлү агаштарды өткүрө элес эттилер. Уурлү малдын ортозынан ийт үргенче чыгара мантап, олорго жедижерге ченешти. Же канайып жедетен эди! Тамла ырап артып калды!

Удура келген грузовой машина, уур снарядка түней, күркүрөп өтти. Георгий ле Ольга машинанын көдүргөн койу тоозынынан өдүп чыгала, кырдын эдегинде турган кандый да таныш эмес городтын трубаларын, түдегин. башняларын, шилизин, темирин көрүп алдылар.

— Бу бистин завод!—Ольгага Георгий кыйгырды, —Уч жыл мынан озо, мен бери мешке ле кой жирик те-рерге келип жүргем.

Түрген барып жаткан машина эмеш те токтобой, кезе бурыды.

Ольга ажаарындырып кыйгырды:

— Чике! Чике айыл жаар барыгар!

Мотор кенетийин иштебей барарда, олор токтой түш-тилер.

Георгий түжүрө калып жадала, айтты:

— Акыр, сакугар, кичинек авария болды.

Ол машинаны кайыннын төзіндеги өлөнгө салып, сумкадан ключ алала, нени де тыныда толгоп, тыныда тартты.

Ольга өлөнгө отуруп сурады:

— Слердин операда слер кем болуп ойноп турыгар?

Слердин грим ненин учун ондый кату бүдүмдү, коркушту?

Георгий мотоциклла уружарын токтотпой, карузын айтты:

— Мен карыган-инвалид болуп ойноп турым. Ол азыйда партизан болгон. Ол эмеш... једикпестү. Ол границадан ыраак эмес јуртап јат, өштүлер бистен артык сүмеленип, бисти мекелеер деп ол јаантайын бодоп јүрет. Ол карыган, је ол ајаарынчак. Красноармеецтер дезде јииттер,—каткыргылац јат, каруулдын кийининде волейбол ойноп јадылар. Олордын кыстары башка, башка... Катюшалар!

Георгий кабагын јуурып, араай кожондоды:

Булут кийининде ай јарыгы јылыды.

Үч түнге саал јерде карулда уйуктабайдым.

Тым јерде өштү өнөлөйт. Уйуктаба, орооным!

Карыдым. Уйдаадым. Ачу меге..., ачу!

Георгий үнин өскөртип, хорго түнейлеп кошондоды:

Карыган, амырынан... амырынан!..

Ольга тоозындалган эрдин платла арчып, сурады:

— „Амырынан“ дегени не учурлу?

Георгий ключле втулкага согорын токтотпой, јартады:

— Онызы, карыган тенек, амыр уйукта!—дегени. Јуучылдар ла комавдирлер бойларынын ордына турганнан бери удады. Оля, слердин сыйынычагар менин оныла јолыкканым керегинде слерге куучындады ба?

— Куучывдаган, мен ого адылгам.

— Калас. Ол сүрекеј јакшы кызычак. Мен ого „а“—дегемде, ол дезде меге „бэ“—дейт!

— Ол јакшы кызычакла шыраны көрөрин, —Ольга катап айтты.—Ол кандый да Тимур деп уулчак ла таныжып алган. Ол шокчыл Квакиннин компаниезинде туружып јат. Оны мен бистин турадан канайып та ырадып болбодым.

— Тимур!.. Гм..—Георгий эпсинбей, јөткүрип ийди.—Ол компанияда ба? Ол тон ло андый эмес болгодый эди... Је кем јок! Слер санааркабагар... Мен оны слердин турадан ырадып саларым. Оля, слер ненин учун консерваторияда үренбей јадыгар. Көрзөн кандый—инженер! Мен бойым да инженер, је менен кандый туза?!

— Слер коомой инженер бе?

— Ненин учун коомой?—Георгий Ольга јаар јуук-

тап, эмди алдындагы тегеликтин втулказына согуу, ка
рузын айтты:—Коомой эмес, је слер сурекей јакшы ой
ноп, јакшы кожондоп јадыгар.

Ольга эпсинбей, онон тууралап айтты:

— Уксагар, Георгий, —Слер кандый инженер болгоны
гарды мен билбей турым, је... слер машинаны канайы
та сан-башка јазап јадыгар.

Ольга колыла јаныйла, ол ключле канайып втулка
ол эмезе тегеликке согуп турганын көргүсти.

— Бир де сан-башка эмес. Ончозы канайда ла ке
рек болгоны аайынча иштелип јат.—Ол тура јүгүреле
ключле рамага согуп ийди.—Је эмди бүтти. Оля, слер
дин адагар командир ба?

— Ээ.

— Онызы јакшы. Мен бойым да база командир.

— Слерди кем аайлап билер!—Ольга ийинин тарты
нып айтты:—Слер бир айтканыгарда, мен инженер де
дигер, экинчизинде—актер, үчинчизинде—командир
Айса, слер бир зай лётчик те болорыгар?

— Јок!—Георгий каткырды,—лётчиктер үстинен баш
төмөн бомбалап јадылар, бис десе јерден темир ле бе
тон ажыра чике јүрек орто согуп јадыбас.

Базала катап арыштар, јаландар, агаштар олордын
алдында көрүнди. Учы учында дачага јеттилер.

Мотоциклдин табыжын угала, Женя террасадан чы
гара јүгүрди. Георгийди көрөло, ол эп јоксына берди
је качан ол јуре берерде, Женя оны ээчиде көрүп.
Ольганын јанына базып келеле, оны кучактап тудуп,
күйүнип айтты:

— Эх, сен бүгүн кандый ырысту болдын!

Уулчактар јирме төрт номерлү туранын садынан ыраак
эмес бир јерде јолыгыжаачы болуп эрмектежип алала,
ограданын тыш јанында таркай бердилер.

Јанысла Фигура барбай артты. Часовнянын ичинде
табыш угылбай турарда, ол каныгып, кайкады. Ол јого
киргендер кыйгырбадылар, табыш чыгарбадылар, Фигу
раның сурактарына ла кыйгырганына кару бербедилер.

Анайдарда Фигура сүме тапты. Тыштындагы эжикти
ачып, таш стенелердин ортозына кирип алала, ол мын
да болбогондый унчукпай тура берди.

Ол кулагын замокко јаба тудуп алала, тыш јанын
дагы темир эжик, оны тоормошло соккон чылап, табыш
танып жабылган өйгө јетире тындап турды.

— Эй, анда кем?— Фигура эжик жаар тап эдип, чу-
гулданып айтты:—Эй, баштактан ба, ошон башка жит-
кеге согорым!

Je ого кару бербедилер. Тыш жанынан туура улустын
ундери угылды. Ставеньдердин петлялары чыккырады.
Кем де олжого кирген уулчактарла көзнөктин решет-
казы өткүрө куучындашты.

Онын кийининде часовнянын ичинде каткы чыкты.
Ол каткыдан улам Фигура бойын коомой билинди.

Арт учында тыш жанындагы эжик кайра ачылды. Фи-
гуранын алдында Тимур, Симаков ло Ладыгин турдылар.
Тимур турган жеринен кыймыктанбай жакарды:

— Экинчи эжикти ач! Бойун ач, ачпазан, коомой
болор!

Фигура күүни-күчи жок болуп, эжикти ачты. Часов-
нядан Коля ла Гейка чыктылар.

— Олордын ордына кир!—Тимур жакарды.—Капша-
гай кир, жылан!—Жудуругын түүнип, кыйгырды.—Сениле
эрмектежерге менде чөлөө жок!

Олор Фигураны часовняга кийдиреле, эки эжигин
жаап, замоктоп салдылар.

Онын соңында Тимур лист чаазынга көк карандашла
жамандыра бичиди:

„Квакин, карулдаарга керек жок. Мен олорды бектеп
салдым, ключ менде. Мен энирде садка келерим“.

Онын кийининде ончозы жүрө бердилер. Беш минут
өткөн кийининде, оградага Квакин кирди.

Ол бичикти кычырып, замокты тудуп көрди, каткы-
рынала, каалгачак жаар барды, ол өйдө бектеткен Фигу-
ра темир эжикти канча бар күчиле жудуруктап, тепки-
леп турды.

Квакин каалгачактан бура баштанала, айтты:

— Токылдат ла, Гейка, токулдат! Жок, карындаш, сен
энирге жетире токулдадарын.

Ошон ары керектер мындай аайлу болды.

Тимур ла Симаков күн ажар алдында рыночный ба-
зарга келдилер.

Квас, суу, овощтор, танкы, бакалейный товарлар,
мороженный садып, айы-бажы жок тургылаган ларектор-
дын сыранайла учында, көрүмжи жок будка турды, он-
до базарлу күндерде сапожниктер иштейтен.

Бу будкада Тимур ла Симаков удабадылар.

Бүрүнкү тужында сарайдын үстүндө штурвальный тегелик иштей берди. Бек буудан эткен проводтор кайдаарла керек болгон жерлерге ээчий-деечий тартылыжып, керек сигналдарды бердилер.

Болужарга балдар келгилейт. Уулчактар көп жуулды, олардын тоозы жирме-одус кирези бар болды. Улус табыш этпей, ун чыгарбай, чеденнин тежиктеринен өткүлөп, жаныдан келгилеп турды.

Таняны ла Нюрканы ойто жандырдылар. Женя айылда отурган. Ол Ольганы садка божотпой, тудар учурду болгон.

Сарайдын үстүндеги тегеликтин жанында Тимур турган.

— Алтынчы проводло сигналды катап бер, — Симаков көзнөктөн бажын чыгарала, санааркап сурады. — Анданенин де учун кару бербей турулар.

Эки уулчак фанерага кандыйда плакат бичигилеп жат. Ладыгиннын звенозы келди.

Учунда кайучылар келдилер. Квакиннин шайказы жирме төрт номерлү туранын садынан ыраак эмес жадагай жерде жуулды.

— Ой жетти, — ончогор белетенигер! — Тимур айтты.

Ол тегеликти салып ийеле, бууны колына алды. Булуттарла өдүп брааткан айдын чоокыр жарыгында турган эки сарайдын жабузынын үстүндө команданын флагы — жууга кычыртулу сигнал — араай өрө көдүрилип, элбирей берди.

Жирме төрт номерлү туранын чеденин кыйкай он кирези уулчак ээчий-деечий баргылап жатты.

Квакин көлөткөгө токтоп, айтты:

— Ончозы мында, Фигура десе жок.

— Ол сүмелү, — кемде айтты. — Олэмди садта болор. Ол качан да болзо, озо кирет.

Квакин кадуларын эртеден уштып салган эки досканы туура жылдырып ийеле, тежиктен өтти, оны ээчиде өскөлөри өттилер. Орсмдо тежиктин жанында жагысла часовой — Алёшка артты.

Оромнын ол жанында чалканчак ла баргаа туй бүткен канавадан беш баш карап көрди. Олардын төртүзи тургузала ойто кирди. Бежинчизи — Коло-

кольчиков Колянын бажы көрүнгенче тура калды, же кемнин де алаканы онын төбөгөзине меч эдерде, баш көрүнбей калды.

Часовой Алёшка кайра бурылып көрди. Эбиреде амыр болды. Анайдарда ол садтын ичинде не болуп турганын угарга бажын тежиктен өткүрди.

Канавадан үчүзи чыкты. Удабаганда часовой бойынын будынан ла колынан кандыйда чакту күч тудуп тартканын билди. Ол кыйгырарга жеткелекте, чеденнен туура чачылды.

— Гейка, сен кайдан?—Ол жүзин көдүрип айтты.

— Онон,—деп Гейка шымыранды.—Көр, унчукпа! Унчугар болзон, менин учун турушкан деп сеге мен килебезим.

— Якшы,—Алёшка жөпсинди,—мен унчукпай жадым.—Бу ок өйдө ол кенетийин өткүн сыгырып ийди.

Же Гейка онын оозын жалбак алаканыла жаба тутты. Кемнинг де колы онын ийининен ле будынан тудуп, кедери апарды.

Алёшанын сыгырганын садта уккылап ийдилер. Квакин бура баштанды. Сыгыру база катап угылбады. Квакин эбиреде аяктап, садтын толыгындагы жыраалар кыймыктанганын көрди.

— Фигура!—Квакин араайын кыйгырды.—Анда сен жажынып турун ба, тенек?

— Мишка! От!—кем де кенетийин кыйгырды.—Ол ээлери келип жадылар!

Же онызы ээлери эмес болды.

Кийин жанында, койу жалбырактардын ортозында оннон ажыра электрический фонарьлар жарыйла, айланбай барган тонокчылар жаар түргөн жууктадылар

Квакин карманынан яблоко алып оттор жаар мергедеп кыйгырды:

— Кайралабай, сок! Фонарьларды колдорула кожо үзе тарт! Бу ол келип жат... Тимка!

— Анда Тимка, мында Симка!—Симаков кыйгырганча, жыраанын ортозынан чыга жүгүрди.

База он кирези уулчактар кийин жанынан ла эки талазынан тап эдип келдилер.

— Ээ!—Квакин кыйгырды,—күч олардо эмтир! Уулдар, чеденди ашкылагар!

Тоозуга кирген шайка ал-санаазы чыгып, чеден жаар уландылар. Уулчактар бойы бойлоры ийдишкилеп, ман-

дайларыла согылыжып, оромго чыгып, Ладыгиннинг ле Гейканын колына киргилеп турдылар.

Ай булуттын кийинине кирип, көрүнбей барды. Жа- нысла үндөр угылат:

— Божот!

— Артыс!

— Тийбе!

— Ончогор тымыгар!— карануйда Тимурдын үни угыл- ды.— Олжого киргендерди сокпогор! Гейка кайда?

— Гейка мында!

— Ончозын апарар јерге апар.

— Кем, кем барбас болзо, канайдар?

— Буттарынан ла колдорынан тудуп, кудаидын энезинин сүрин апарганы чылап күндүлү апарыгар.

— Божодыгар, көрмөстөр!— Кемнин де ыйламзыра- ган үни угылды.

Тимур чугулданып сурады:

— Кем кыйгырып јат?— Шок эдерге эптүлер, кару- зына турарынан коркып јадыгар! Гейка, команданы бер, кыймыктат!

Олжого алгавдарды базарный площадьтын куйузын- да турган ээн будкага экелдилер. Мында оморды бир- ден эжиктин ары јанына ээчий-деечий ийдип кийди- рдилер.

— Квакин Михаилды мен јаар экелигер, — Тимур айт- ты.

Квакинди экелдилер.

— Белен бе? — Тимур сурады.

— Бастыразы белен.

Олжого киргендердин калганчызын будкага кийди- рип, эжикти јабала, пробойго уур замоқты илдилер.

Тимур Квакинге айтты:

— Мынан бар, сен каткымчылу. Сен кемге де кор- кышту эмес, кемге де керектү эмес.

Квакин оны согорлор деп бодоп, бир де неме аайла- бай, бажын төмөн эдип алган турды.

— Мынан бар, — Тимур база катап айтты. — Бу ключ- ты ал, часовняны ач, ондо сенин најын Фигура отуры.

Квакин барбай турды.

— Уулчактарды божот, — ол чырайы јаманданып сурады. — Ол эмезе мени оморло кожо отургыс.

— Јок, — Тимур мойноды, — эмди ончозы божогон. Сенин оморло до, омордын сени ле де база эдер неме јок.

Квакин сыгыруга, табышка, көмөөлү айткылашка чыдабай, бажын тыктырайтала, арайын онон туура барды. Ол он алтам кире ырап алала, тура түжүп. түзединди.

Ол Тимур жаар бурылала, өштөп кыйгырды: — Мен сени согорым! Жанысла сени өлгөнчө согорым! — Ол туура калып, карануйга кире берди.

— Ладыгин, сен беш кижинге жайым, — деп Тимур айдала, — сенде не иш бар? — деп сурады.

— Жаан Васильевскийде жирме эки номерлү туранын тоормошторын тоголодор керек.

— Жакшы, иштенигер!

Жанындагы станцияда гудок угылды. Дачный поезд жедип келди. Онон пассажирлер түшкиледи, Тимур мендеди.

— Симаков, сен беш кижинге нени иштеп жадын?

— Кичинек Петраковскто одус сег ис номерлү тура. — Ол каткырып ийеле узери айтты: — Бистин иш жаантайын бир түней: көнөктөр, кадкалар ла суу... Гоп! Гоп! Эзен болзын!

— Жакшы, иштенигер! Же, эмди дезе... бери улус келип жат. Артканыгар ончогор айылдарыгарга таркагар... Бир өйдө!

Тал-табыш площадька жайылды. Поездтен түжүп брааткан улус чочыйла, тура бердилер. Тал-табыш, ый-сыгыт база катап угылды. Айылдаш турган дачалардын көзүнөктөрүнөн оттын жарыгы көрүнди. Ларектордун үстиндеги лампочкаларды кем де жарыдып ийди, чогылып келген улус палатканын үстинде мындый бичиктү плакат көрдилер.

Өдүн жаткандар, килебегер!

Амыр жаткан журт улустын садтарын тун сайын жалтанып, тоноп турар улус мында отуруп жадылар.

Замоктын ключи бу плакаттын кийининдеги илүде, кем ле замокты ачып, бу арестанттарды чыгарза, ол бойынын жуук улустарын, эмезе таныштарын көрүп, танызын.

Орой тун. Кара-кызыл чолмон каалгада көрүнбейт. Же ол мында.

Кичинек кызычак жаткан туранын сады. Барбак агаштан буулар чөйилип түшти. Олорды ээчиде агашты төмөн уулчак түшти. Ол бууларга доско салып, бу жаза алган жаны жайкуулдын бегин ченеп, отуруп жайканды.

Жоон будак чыкырап, жалбырактар элбендейт. Үркүгөн куш чыйыктайла, уча берди. Орой болды. Ольга да Жения уйуктаганынан бери удадылар. Уулчактын нөкөрлөри де: жардак Симаков, унчукпас Ладыгин, каткымчылу Коля уйуктагылап жат. Жалтанбас Гейка да ары-бери анданып, түш жеринде кимиренет.

Каланчада час төрт бөлүктөп согот: „Күн болгон — керек болгон! Дин-дон... бир, эки!...“

Чын, орой болды.

Уулчак туруп келеле, өлбөн ортозын колыла сыймап, жаланнын тутамдаган уур чечектерин тапты.

Бу чечектерди Жения үскөн.

Уйуктап жаткан улусты ойгоспоско, чочытпаска, ажаарынып, ол айдын жарыгы тийип турган кирнестеге чыгып, тутамдаган чечекти өрөгү тепкишке чебер салды. Бу Тимур...

Амырайтан күнүнүн эртен туразы болгон. Журттын комсомолдору Кызыл Черү Хасанда жөнү алган жылдыкты темдектөп, паркта жаан карновал-концерт тургузуп, ойын-жыргал өткүрдилер.

Кызычактар агап аразына эртелеп бардылар. Ольга блузказын мендештү утюктап божоды. Ол платьелерди талдап турала, Женянын сарафанын серпил ийерде, онын карманынан чаазынак түшти.

Ольга оны алып кычырды:

„Кызычак, айлында кемнен де коркыба. Ончозы бүдүп калды, менен кем де, нени де билип болбос. Тимур“.

„Нени билип болбос? Ненин учун коркыба? Бу нени айтпай, жажырып туратан мекечи кызычакта жажырту не болотон? Жок, мынын учына чыгып, токтодор керек. Адам атанар тушта жакыган... Бу керекти түргөн, кату бүдүрер керек“.

Көзнөкти Георгий токулдадып айтты:

— Оля, болужыгар! Меге делегация келди. Эстрададан нени-нени кожондоп берзин деп мени сурагылап жат. Бүгүн андый күн — мойноорго жарабады. Слер меге аккордеонло аккомпанировать эдигер.

— Чын... Же слерге мыны пианистка бүдүрер аргалу! — Ольга кайкады. — Ненин учун аккордеонло?

— Оля, мен пианисткала күүизебей жадым. Слерле күүнзеп жадым! Бис экүнин жакшы болор. Мен слерге

көзнөк өткүрө барзам, жараар ба? Утюгтя салып койоло, инструментти чыгарыгар. Же мен слерге оны бойым чыгарып бердим. Слерге жанысла онын ладтарына сабарла базары артты, мен десе кожондоорым.

— Угыгар, Георгий, — Ольга ачынып айтты, — эжик бар болуп турганда, слерде көзнөктөн кирбеске арга бар болуп жат...

Паркта табышту болгон. Тыштанып турган улусты тарткан машиналар чубалыжып келгилеп турды. Бутерброд, булкалар, болуштоптор, колбаса, конфет, пряник тарткан грузовиктер келгилеп турды.

Мороженалу кайырчакты колго тудунып, абырачакла тартып, садыжып жүрген чанкыр кийимду отрядтар келгилеп турдылар.

Ак жерлерде патефондор жүзүн-башка үнденип ойногылады. Олорды эбиреде ыраак жерлерден келгендер ле журт бойында жаткан дачниктер ичер-жиирин алдына салып алган отургылады.

Музыка ойноды. Эстрадный театрдын оградазынын каалгазында дежурный карыган өбөгөн турды. Ол бойынын ключтерин, кайыштарын ла темир „аткактарын“ алганча, каалгадан өдүп кирерге сананган монтерды айткылап турды.

— Көөркий, инструменттү кижини бис бери өткүрбей жадыбыс. Бүгүн байрам. Сен озо айылына жанып бара-ла, жунунып, кийинип ал.

— Ада, мында билет жокко тегин кирер ийне!

— Түнейле жарабас. Мында кожон: сен бирле болгон телеграфтын столмозын сүүртеп келзен кайдат. Сен, гражданин, база туура жолло өт — ол база бир кижини токтодып тургусты — Мында улус кожондоп жат... Музыка. Сенин десе карманыннан болуштоп көрүнөт.

Ол кижини удурга сөс айдарга ченежип, келегей тилиле туктурылып айтты: — Же, күндүлү ада, меге керек... Мен бойым тенор.

— Өт, өт, тенор, — өбөгөнөк мантер жаар көргүзип, айтты: — ол бас мойнобойт, сен де, тенор, база мойнобо.

Ольга аккордеон тудунып алала, сценанын кийинине барганын уулчактар айдып берерде, Женя скамейканын үстинде токунап болбой отурды.

Учында Георгий ле Ольга сценага чыктылар. Женя

коркый берди. Ольгага улус эмдиле каткырап деп ол бодогон.

Je кем де каткырбады.

Георгий ле Ольга сценада јиит, тегинле јардак болуп турдылар, Женя оморды көрүп, экилезин кучактап алар куўни тутты.

Ольга кайышты ийинине ажыра салып алды.

Георгийдин мандайында терен чырыштар тартылды, ол энчейип, бажын төмөн эдип алды. Эмди ол карыган өбөгөн болуп, жоон, өткүн үнденип кожондоды.

• Мен үчинчи күн уйуктабай јадым.

Ол јажытту кыймыктанганы

Меге карануй тымда билдирет,

Мылтык кол каарат. Јирме јыл мынан озо,

Түндеги јуудагыдый, јүрек токунабайт.

Je, өштүнин јалдаган черүзинин солдады,

Мен сениле эмди де тушташсам,

Буурайган карыган да болзом,

Јирме јыл озо болгондый,

Јуудан јалтанбас белен болорым.

— Молодец, молодец ..—деп Женя бойында эрмектенди.—Онойдо, онойдо. Ойно, Оля! Јангысла сенин кожонынды адам укпай турганы ачу.

Концерт божогон кийининде Георгий ле Ольга колдорынан нак тудужып алала, аллеяла базып брааттылар.

— Ончозы јакшы, je Женя кайдаар барганын мен билбей турым,—деп Ольга айтты.

— Ол скамейканын үстине туруп алала: „Браво, браво!“ деп кыйгырып турган.—Георгий карузын айтты.—Онын кийининде ого...—Георгий такылышты,—кандый да уулчак јууктай базып келген; омор кайдаарда јүре бердилер.

— Кандый уулчак?—Ольга чочый берди.—Георгий, слер менен јаан, айдыгар, мен оны канайдайын? Көрүгер! Эртен тура мен онон бу чаазынды таптым!

Георгий бичикти кычырды. Эмди ол бойы санааркап, кабагын јуурып ийди.

— Коркыба деген сөс—айтканын укпа дегени болуп јат. Эх, ол уулчак менин колыма кирген болзо, мен оныла эрмектежерин билер эдим.

Ольга бичикти сугуп алды. Бир кезек өйгө омор унчукпадылар. Je музыка сүрекей сүгүнчилү ойноп,

эбиреде ончозы каткыргылады, озор колдорунан база катап тудуныжып алала, аллеяла баргылады.

Озор кенетийин эки жолдын белтиринде, озор чылап, ок, колдорун нак тудужып алала, удур келген база бир эки кижиге жолуктылар. Онызы Тимур ла Женя болды.

Тушташкан эки эжер эл жоксынала, эзнедежиш өттилер.

— Ол уулчак бу. — Ольга Георгийдин колынан тартып, жүрексип айтты. — Байа мен слерге айткан уулчак шакла бу бойы.

— Ээ, — Георгий эпсинбей айтты: — бу менин жалтанбас, шулмус жееним — Тимур.

— Же сен... Слер билгенигер! Слер меге нени де айтмаганыгар! — Ольга чугулданып айтты.

Ольга Георгийдин колын ийде салып ийеле, аллеяла жүгүрди. Же Тимур ла Женянын бирүзин де көрүп ташпады. Ол мыйрыкту чичке жолычак жаар бурылды. Оndo ол Фигура ла Квакиннин алдында турган Тимурды көрүп алды.

— Бери ук, — Ольга онын жанына базып барала, айтты. — Слер ончо, керек дезе карыган эмегенектердин ле өскүс арткан кызыкчактын садына кирип, агаштарын сындырып тоногоньгар слерге ас болуп, слерден керек дезе ийттер де качкылап турганы сеге ас болуп, — сен менин сыйынычагымды менин айтканымды укпазын деп санаа алындырып, жаман кылыкка үредип турьын. Сенин мойынында пионерский галстук, же сен тортло... шокчыл.

Тимурдын жүзи кугара берди.

— Онойып айтканыгар жастыра. Слер нени де билбей жадыгар.

Ольга колын жапып ийеле, Женяны табарга жүгүре берди.

Тимур унчукпай турды.

Санааркай берген Фигура ла Квакин база унчукпай турдылар.

— Же не болды, комиссар? Мен көргөмдө, сеге де кунукчыл болуп турат ошкош? — деп Квакин сурады.

Тимур төмөн көргөн көзин араай өрөлөдип, айтты:

— Чын, атаман, меге эмди уур, меге сүгүнчилү эмес. Мен слердин учун мындый куучын укканча, слер

мени тудуп алала, соккылаган болзогор, меге торт болор эди...је бу.

— Сен неини учун унчукпадын?— Квакин каткырынды.

— Мынайып мен эмес, олоккылынган деп айткан болзон. Бис мында јанында турдыбыс ийне.

— Чын! Сен онойып айткан болзон, бис сени согор эдибис.— Сүгүнген Фигура јөмөп айтты.

Је ондый јөмөлтө болорын сакыбаган Квакин бойыннн нөкөри јаар унчукпай, соок көрди, Тимур дезе агаштардын төстөрүн сыймай тудуп, олордон туура табылу база берди.

— Кату санаалу,— Квакин араай айтты.— Ыйлаар күүндү, је ыйлабайт.

— Је оны бирден согуп ийели, ол ыйлай берер,— Фигура айдала, Тимурды ээчиде чибинин тоорчыгын мергедеп ийди.

— Ол...кату санаалу.— Квакин катап айтты.— Сен дезе...сен көлчин!— Ол ок тарыйын талайып келеле, Фигуранын мандайына јудурукла кыч этирди.

Фигура ондобой тура берди, онын кийивинде ыйлап ийеле, качып јүгүрди. Квакин ого эки катап једижип, белине јудуруктады.

Онын соныннда Квакин тура түжүп, јерге түшкен фурашказын алды; оны тизезине согуп, кактайла, мороженый садып турган кижиге јууктап, бир порция алала, агаштын төзине јөлөнө туруп, уур тыныштанып, мороженыйды көптөн, көптөн, тиштеп јий берди.

Стрелковый тирдин јанында кичинек акта Тимур Гейканы ла Симаны тапты.

— Тимур!— Сима оны ајаарындырды,— сени таайын бедиреп јат (ол сүрекей чугулданып калган ошкош).

— Чын, мен барып јадым, мен билерим.

— Сен бери ойто келерин бе?

— Билбей турым.

— Тима,— Гейка кенетийин јымжак үнденип,— Тима,— дейле, нөкөринин колынан тутты.— Бу не? Бис кемге де јаман этпегенибис ийне. Сен билерин бе, кизи акту болзо....

— Ээ, билерим... ол ак жарыкта неден де коркыбас болуп јат, је ого ошкошло орункай.

Тимур јуре берди.

Айылына аккордеонды апарып јаткан Ольгага Женя базып келди.

— Оля!

— Кедери тур!—Ольга сыйыны јаар көрбөй, айтты.— Мен сениле мынан ары куучындашпазым. Мен эмдиле Москвага атанып јадым, сен мында күүнин ле јеткен кижиле таң атканча да тениц-телчиц јүрер аргалу болорын.

— Је, Оля...

— Мен сениле куучындашпай јадым. Сонзун бис Москвага көчөрибис. Ондо адабысты сакып аларыбыс.

— Чын! Адам, је сен эмес,—ол ончозын билип алар!—Ачынып, көзинин јажы мөлтүреген Женя айдала, Тимурды табарга јүгүре берди.

Ол Гейканы ла Симаковты таап алала, олардон—Тимур кайда?—деп сурады.

— Оны айылына алдыртып, апардылар. Ого таайы сенин керегинде ненин де учун сүрекей чугулданып јат,—Гейка айтты.

Женя ачынганына санаазы энделип, јудуруктарын түүнип, будыла јерди тееп ийеле, кыйгырды:

— Онойдо... актугала... улус өлтирткилеп јат!

Ол кайын агашты кучактанып алган турарда, ого Тая ла Нюрка једе кондылар.

— Женька!—Тая кыйгырды.—Сен не болдын? Женя, јүгүрели, капшагай! Анда баянист келди, анда танец башталды,—кыстар бијелеп јадылар.

Олор оны тудуп алала, чечектерге түнөй јүзүн өндү платъелер, блузкалар ла сарафандар элбендешкен күрелей турган улустын ортозына јединип экелдилер.

— Женя, ыйлаба!—Нюрка, јаантайын чылап ок, тиштери өткүре түрген айтты.—Јаанам мени соккондо до мен ыйлабай јадым! Кыстар, онын ордына күрееге кирижеликтер! Калыйлы!

— Ка-алыйлы!—Женя Нюркага өткөнди.

Олор күреелей турган улустын ортозына киреле, ийиктелип, эбирилгиледилер.

Тимур айылына јанып келерде, оны таайы бойына кычырап алды.

— Сенин түниле базып јүргенин, сигналдарын, кү-

зўнилери, бууларын менин кўўниме тийди. Жууркан-ла кандый сан-башка история болгон?

— Ол жастырыш болгон.

— Жакшы жастыру! Ол кызычакка сен база жууктаба, онын эжези сени сўубейт.

— Ненин учун?

— Билбей турым. Байла, жетирген жаманын бар. Кандый бичиктер сен бичип турун? Тан атсала, слердин кандый, ондый сан-башка жолыгыш болуп турган? Сен кызычакты жаман кылыкка ўредип турун деп Ольга айдаг.

— Ол төгүндөп жат, — Тимур кайкай берди, — бойы де-зе комсомолка. Ого жарт эмес неме бар болзо, мени алдыртып, сурап уккан болзо кайдар. Мен ого ончо су-ракка карузын берер эдим.

— Же жакшы. Же сен эмди тургуза ого кандый да кару айтпадын, олардын дачазына жууктаба деп мен се-ге жакарып турым, сен мынан ары бойыннын табынла жүрер болзон, мен сени тургузала айылына энеме ат-карып ийерим.

Ол барарга сананды.

— Таайы, — Тимур оны токтотты. — Слер уулчак ту-жында нени эттигер? Канайып ойнодыгар?

— Бис пе?... Бис жүгүришип, калып, туралардын, тас-кактардын жабузынын ўстиле кырлап жүретенибис, кезик бирде согужып та туратаныбыс. Же бистин ойыныбыс ончозына жарт, тегинле ойын болгон.

Женяны ўредерге кезедип, Ольга сыйынына бир де сөс айтпай, эңиргери Москвага атана берди.

Москвада онын кандый да кереги жок болгон. Онын учун ол бойыннын айылына кирбей, нажы кыска барала, карануй кирерине жетире, ондо отурды, он часка жеде берерде ле, бойыннын квартиразына келди.

Ол эжикти ачып, жарыткышты кўйдиреле, тургузала чочый берди: квартиранын эжигине жаба кадап салган телеграмма туры.

Ольга телеграмманы алып кычырды. Телеграмма ада-зынан келген эмтир.

Эңиргери грузовиктер парктан чыгып, таркагылап турган өйдө, Женя ла Таня дачага кирдилер. Волейбол

ойнооры башталды. Женя туфлязын чечип, тапказын кийер учурлу болды.

Сары кызычактын энези туранын ичине кирип келген өйдө Женя тапканын шнуроугун буулап отурды. Кызычак онын колында үргилеп жатты.

Уй кижжи Ольганын үйде жогун билип алала, санааркап айтты:

— Мен кызычагымды слерде артызарга санангам. Сенин эжен үйде жок болгону мен билбедим... Поезд бүгүн түнде келер, меге энемди уткыырга Москвага барар керек.

— Оны артыргызып салыгар. Ольга не керек... Мен кижжи эмес пе? Оны менин орыныма салыгар, мен десе өскө орынга жадарым. — Женя айтты.

— Ол амыр уйуткап жат, эмди ол жангысла эртен тура ойгонор. Ого жангысла каа-жаа жууктап, бажынын алдында жастыгын жаап турар керек, — баланын энези сүгүнип айтты.

Кызычактын кийимин чечип, жатыргыстылар. Энези жүре берди. Женя көзүнөктөн орын көрүнзин деп, көзүнөктин көжөгөзүн туура тартып салала, террасанын эжигин жаап салды, ошон озор Таняла экү кажыла ойын божогон сайын кызычак канайып уйуткап турганын көрөргө, бирден селижип келип турарга эрмектежип алала, волейбол ойноорго жүгүрө бердилер.

Озор жүгүрүже ле берерде, кирнестенин үстине почтальон чыкты. Ол эжикти узак токылдатты, ого удур кару угылбаста, ол каалгачак жаар ойто келип, бу туранын ээлери городко жүре берди эмеш пе деп айылдаштан сурады.

— Жок, кызычакты мен жангыла мында жүргенин көрдим. Телеграмманы меге беригер, — деп айылдаш айтты.

Айылдаш телеграмма алганы учун колын салып, телеграмманы карманына салала, скамейкага отурып, канзадан танкы тартты. Ол Женяны узак сакыды.

Бүдүн жарым час өтти. Айылдашка почтальон базала катап келеле, айтты:

— Бу мындый мендештү не болды? Најым, экинчи де телеграмманы алзан.

Айылдаш колын салды. Өй сүрекей орой болгон. Каалгачакты ол өдүп киреле, террасага тепкиш өрө чыгып, көзүнөктөн туранын ичи жаар көрди. Кичинек кызычак уйуктап жадыры. Онын бажынын жанында жастыктын

үстинде сары кискечек жадыры. Ээлери айылдан ыраак эмес, кайда да мында жуугында эмитир. Айылдаш форточканы ачала, ошон телеграмманы экилезин туранын ичине салып ийди. Телеграммалар көзнөктүн бозогозына эптү түштилер. Женя жанып келзе, оларды тургузала көрүп алгадый болды.

Же Женя оларды көрбөди. Ол жанып келеле, айдын жарыгыла тузаланып, жастыктан түжүрө жыла берген кызычакты жастыкка ойто эптеп жатыргызала, кискечекти сүрүп, кийимдерин чечип, уйуктаарга жатты. Ол уйуктабай, жүрүм мындай болотон туры деп сананып, узак жатты. Ол бойы да бурулу эмес, Ольга да бурулу эмес ошкош. Же Ольгала ол бу баштапкыла катап тыныда керешкен.

Сүрекей ачулу болды. Уйкузы келбейт. Женянын вареньеле калаш жиір күүни тутты. Женя орыннан түжүрө калып, шкафтын жанына базып келеле, жарыткышты жарыдып, көзнөктүн бозогозында жаткан телеграммаларды көрүп ийди.

Ол коркый берди. Тыркыражып турган колыла телеграмманы ачып, кычырды.

Баштапкызында бичилген:

— „Бүгүн өдүп брадала туннин он экиден тагнын уч часка жетире айылда болорым тчк Городтогы квартирада сагыгар адагар“.

Экинчизинде:

„Тургузала кел тунде адабыс городто болор Ольга“.

Чочып, коркыган бойы час жаар көрди. Он экиге он беш минут жеткелек болды. Женя платезин кийеле, уйкуда жаткан баланы колго алып, санаазы једикпес кижн чилеп, кирнестеге тап этти. Сананып алала, баланы орынга салып койды. Оромго чыгып, сүт садаачы уй кижинин туразы жаар жүгүрди. Айылдаш уй кижинин бажы көзнөктөн көрүнерине жетире ол эжикти јудуруктап, тепкилеп турды.

— Не керек токулдадып турын?—деп ол уйукулу үниле сурады.—Не керек баштактанып турын?

— Мен баштактанбай жадым,—Женя жалынчак үнденип эрмектенди.—Сүт садаачы Маша эјем меге керек. Мен ого бала артыргызарга санандым.

— Сен анда нени айдазын?—айылдаш уй кижн көзнөкти жаап жадала айтты.—Хозяйка таг эртен деревнеде жаткан карындажына айылдап барган.

Вокзал жанынан жууктап клееткен поездтин гудогы угылды, Женя оромго чыгара жүгүрө, буурайган башту джетльменге, докторго түртилди.

— Жаманымды таштагар!—дейле, Женя сурады:—Бу кандый поездтин гудогы болгонун слер билеригер бе?

Джетльмен чазын чыгарып көрөлө, карузын айтты:

— Жирме үч бежен беш. Бу бүгүн Москвага калганчызы.

— Канайып калганчызы?—дейле, Женя көзинин жажын токтодып сурады:—Онын кийининдегизи качан барар?

— Онын кийининдегизи эртен тура үч час төртөн минутта барар. Кызычак, сениле не болды?—Обөгөн таралжып турган Женянын ийининен тудуп, сурады.—Сен ыйлап турун ба? Айса болзо, мен сеге кандый бир болужар аргам бар?

Женя ыйлабаска албаданып, качып жадала карузын айтты:—Жок! Меге эмди жер үстинде кем де болужын жетирип болбос!

Женя айылында жастыкка көнкөрө жатты. же тургузала тура жүгүрө, уйуктап жаткан бала жаар чукулчы көрди. Сананып алала, жуурканды ачып, сары кискечекти жастыктан ийдип ийди.

Террасада, кухняда ла комнатада ол от жарыдала, диванга отуруп, бажын жайкады. Онойып ол бир де неме сананбай турган чылап, узак отурды. Жанында жаткан аккордеонго ажаарбас жанынан тийип ийди. Ажаарбас жанынан оны алып, клавиштерине элип-селип басты. Сүгүнчилү ле ачимчылу мелодия угылды. Женя ойнойтонын кенетийин токтодып, көзнөк жанына барды.

Онын ийини тартышталып турды.

Жок! жаныскан артып алала, ондый ачуны, шыраны көрөр күчи онын база артпады. Ол свечиге от камызала, сад ла сарай жаар бүдүриле, бүдүриле барды.

Сарайдын үстине чыктты. Мында буу, карта, таарлар болды. Ол фонарьга от камызала, штурвальный тегеликке базып келип, бойына керектү проводты таап алала, оны крючокко иддиреле, тегеликти эбирип ийди.

Рита уйуктап калган Тимурдын ийининен тудуп ийдер тушта, ол ойгонбоды. Анайдарда Рита жуурканды тижиле тиштеп алала, полго түжүрө тартты.

Тимур тура жүгүрди.

— Сен не? Кандый бир неме боло берди бе?

Ийт онын көзине чике көрүп, куйругун буландадып турды. Шакла ол өйдө Тимур күлөр күзүниңиң шыныраганын укты.

Түндө оны кем керектеп турганын ол билип болбой, террасага чыгып, телефонның трусказын алды.

— Ээ, мен, Тимур, аппараттын жанында турум. Бу кем? Бу сен бе ... Сен бе, Женя?

Эң баштап Тимур амыр энчү уккан. Же онын кийининде онын эрди тартылып, жүзине кызыл-чоокыр жайылды. Ол улам сайын үзүктөп тыныштанды.

— Үч ле часка ба? — ол жүрексип сурады. — Женя, сен ыйлап турун ба? Мен угуп жадым... Сен ыйлап жадын. Токто! Керек жок! Мен удабай келерим.

Ол трубканы илип салала, шкафтан поездтердин расписаниезин алып, көрди.

— Калганчызы бу жүри, бирме үч час бежен беш минутта. Оны ээчий баратаны үч час төртөн минутта барар. — Ол эрдин тиштенип турды. — Орой! Нени-нени эдер арга жок боло берди бе? Жок! Орой!

Же кызыл чолмон Женянын туразынын каалгазынын үстияде түни, түжиле күйүп турды. Оны Тимур бойы бойынын колыла камыскан, онын чике курч чогы онын бойынын көзи алдында жаркындалып турды.

Командирдин кызы ачу корондо! Командирдин кызы сакыбас жанынан засадага кабылды.

Ол капшагай кийинип алала, оромго чыга жүгүрди, анча-мынча минут өткөндө, ол буурайган башту джентльменниң даңазынын кирнестезинин жанында турды. Доктордын кабинетинде от жарыганча болды. Тимур эжикти токылдатты. Ого эжикти ачтылар.

— Сен кемге келдин? — джентльмен онон кайкамчылу сурады.

— Слерге, — Тимур карузын айтты.

— Меге бе? — джентльмен анча-мынча сананала, онын кийининде эжикти кайра ачып, айтты: — Анайдарда киригер...

Олор удаан куучындашпадылар.

— Бистин иштеп турган ижибис бастыразы бу, — Тимур, көзинин оды мызылдап, куучынын божотты. — Бистин нени иштеп, ойноп турганыбыс бастыразы бу, шакла мынын учун слердин Коля меге тургузала керек.

Өбөгөн унчукпай туруп келди. Ол Тимурдын ээгинен тудала, бажын өрө көдүрип, көзине көрөлө, чыга берди.

Коля уйуктап жаткан кычка ол кирип, онын ийининен таргып айтты.

— Тур, сени керектеп жадылар.

— Мен эш неме ондобой турум. Мен, таада, чек бир де неме билбей жадым.—Коля көзүн коркыганду тазырайтып айтты.

— Тур, сенин нөкөрүн келди,—джентльмен ого катап айтты.

Сарайдын үстиндеги кучак саламнын үстинде Женя тизезин кучактай тудуп алган отурды. Ол Тимурды сагыган. Же Тимурдын ордына көзүнөктүн тежигинен Колокольчиков Колянын семтейген бажы көрүндү.

— Бу сен бе?—Женя кайкады.—Сеге не керек?

— Мен билбезим,—Коля араай коркыган үниле айтты.—Мен уйуктагам. Ол келип, мени ойгозоло, бери ийди. Ол бис экүни каалгачак жаар төмөн түшсин деп жадыды.

— Ненин учун?

— Мен билбезим. Менин бойымнын да бажымда кандый да күүлөш болуп жат. Мен, Женя, бойум да эш неме ондобой турум.

Лөп сурап аларга кижин жок болды. Таайы Москвада конгон. Тимур фонарьга от камызала, малтаны алып, Рита деп ийтти кыйгырып алала, садка барды. Ол сарайдын жабылу эжигинин жанына тура түшти. Малтаны көрүп турала, онон замок жаар көрди. Ондый! Онойып кылынарга жарабайтанын ол билген, же онон башка арта жок болды. Ол бар күчиле замокты чачылта соголо, мотоциклди сарайдан чыгарып алды. Ол тизеленип алала, ийттин эрдин окшоп. ачулу үниле айтты:

— Рита, сен чугулдаба! Мен мынан башка эч-сүмө таппадым.

Женя ла Коля каалгачактын жанында турдылар. Ыраагында түргөн жууктап клееткен от көрүндү. От чике озор жаар учуртып клеедири, мотордын табыжы угылды. Озор отко удур көрүп болбой, көстөрүн жумгылап, чеден жаар тескерледилер, кенетийин от өчүп, мотор-

дын табыжы угылбай барды. Олордын алдында Тимур тура тўшти.

Ол эзендешпей де, нени де сурабай, айтты:

— Коля, сен мында артып, уйуктап турган баланы коршырын. Сен онын учун бастыра бистин команданын алдында карууна турарын. Женя, отур. Ичкери, Москвага.

Женя бар кўчиле кыйгырып ийеле, Тимурды кучактай алып окшоды.

— Женя, отур, отур! — Тимур бойынын кату бўдүмин көргүзөргө, албаданып, тын кыйгырды. — Тыныда тудун! Же, ичкери! Ичкери, барып жадыбыс!

Мотор таркырап, гудок кўўледди. Удабаганда алаатый берген Колянын көзине кызыл от көрүнбей барды.

Ол бир эмеш турала, агашты колына алып, мылтык туткан чылап, алды жаар сырайта тудунып алала, жаркынду от жарып турган дачаны эбиреде басты.

Ол табыланып брадала бойына куучындайт:

— Эх, солдаттын службазы, сен уур ла база! Тўни-тўжиле амыр жок!

Ой уч часка жууктай берди. Полковник Александров сооп калган чөйгөн лө колбасанын, сырдын, булканын тилимдери жаткан столдо отурды.

— Жарым частын бажында мен мыван атанып барарым. — Ол Ольгага айтты. — Мен Женьканы көрүп албаганым ачынып турым. — Оля, сен ыйлап отурун ба?

— Мен билбей жадым ол ненин учун келбеген болотон. Ол сени тын сакуган, мен ого ачымчылу килеп жадым. Ол эмди тортло жүүле берер. Ол тегин де жүүлгек.

Адэзы отурган жеринен туруп жадала айтты:

— Оля, бистин Женька коомой компанияга киришкенине, оны үрегилец салганына, ол бойын башкартарга берингенине мен бўтпей де турым, ондый деп билбей де жадым. Жок! Онын кылык-жаны ондый эмес.

— Же вот! — Ольга жаратпай айтты. — Сен ого жанысла ол керегинде айтсан. Ол тегин де бойынын кылык-жанын слердин кылык-жаныгарга тўп-тўней деп бодонып жүрет. Тўнейи незинде! Ол туранын ўстине чыгала, трубаны өткүрө буу тўжүрди. Мен уютгы алайын дөзем, ол өрө чарчалып турат. Ада, сен атанып барар тушта, ондо торт платье болгон, экизи эмди тортло жамачылар болуп калды. Эмди ол өзүп жаандаарда, учия-

чизи батпай барды. Бирүзин мен ого эмди тургуза кийерге бербей жадым. Үч жаны платъени мен ого бойым көктөп бердим. Же ончозы онын арказында отко күйгендий болуп элөп жат. Ол жаантайын көктү, тырмадып алган жүрет, сеге жууктап келеле, эрдин бүртейтип, чанкыр көзин тазырайтып турат. Же улус ончозы оны кыс эмес, чечек деп мактагылайт. Жанына жууктазан, кайкаарын! Чечек ле база! Тийип ле ийзен, өртөп ийер! Ада, сен онын кылык-жаны сендийине түней деп сананба. Ого жагысла ол керегинде айтсан! Ол трубанын үстинде үч күн бијелеер.

— Кем жок, — адазы Ольганы кучактап жөпсинди.

— Мен ого айдарым. Мен ого бичиirim. Же сен де, Оля, оны тын катулаба. Сен ого адан сени сүүп, ундыбай жат деп, бис удабай, ойто келерибис деп, ол командирдин кызы болгоны учун менин керегимде ого ыйлаарга жарабас деп айт.

— Ошкошло ыйлаар, — Ольга адазына жууктап айтты. — Мен де командирдин кызы. Мен де база ондый болорым.

Адазы час жаар көрөлө, күскүге базып келип, кайыш курын кийип алала, гимнастерказын тенийте тартты.

Тыш жанындагы эжик кенетийин калт этти. Портъера эки жара ачылды. Женя, калыырга белетенип алган чилеп, бир ийинин өрө көдүрип алган көрүнип келди.

Кыйгырып ийеле, секирип, адазына жүгүрип барардын ордына, ол табыш чыгарбай, түргөн базып келеле, жүзин адазынын төжине жажырып ийди.

Онын мандайы балкашка уймалып, уужалган платъези өлө чоокыр балкашту болды. Ольга чочыган бойы сурады:

— Женя, сен кайдан келдин? Сен бого канайып келген?

Женя бажын бурыбай, колынын сабарларыла жагып ийди, онызы „Акыр!.. Кедери тур!.. Сураба!...“ — дегени болды.

Адазы Женяны колына алып, диванга отурала, оны бойынын тизезине отургысты. Адазы онын жүзине көрөлө, онын балкашталган мандайын алаканыла арчыды.

— Чын, жакшы! Сен, Женя, молодец ле база!

— Же сен бастыра бойың балкаш, жүзин кап-кара! Сен бери канайып келдин? — Ольга база катап сурады.

Женя ого портъера жаар улап көргүсти, Ольга Тимурды көрүп ийди.

Тимур тере мелейин уштыды. Онын шыкшыдына сары саржу суртилип калган болды. Онын чырайы бойынын ижин чагычыгып, ак-чек будурген ишмекчи кижинин терлу чырайынды болды. Ол ончозыла эзендежип, бажын энилтти.

Женя адазынын тизезинен туже калыйла, Тимур жаар базып барала, айтты:

— Ада! Сен кемге де бутпе! Олор бир де неме билбей жадылар. Бу Тимур—менин сурекей якшы нокорим.

Адазы отурган жеринен турала, эренистелбей, Тимурдын колынан тудуп эзендешти. Женя ол ло тарый кулумзиренеле, Ольга жаар ченеп корди.

Онызы эп жоксынала, эмдиге жетире бутпей, Тимурга жууктай бастты.

— Же...айдарда эзен...

Удабаганда уч час согуп ийди.

— Ада, — Женя чочыды, — сен туруп жадын ба? Бистин час озолоп жат.

— Жок, Женя, бу чын барып жат.

— Ада, сенин чазын база озолоп жат. — Женя телефонго жүгурип барала, ойди сурады, телефоннон шынкылдууш ун айтты:

— Уч час төрт минут!

Женя стене жаар королө, улу тынып айтты:

— Бистин час озолоп жат, же бир ле минутка. Ада, бисти вокзалга жетире кожо ал, бис сени поездке жетире уйдежип саларыбыс.

— Жок, Женя, жарабас. Меге анда чолөо жок болор.

— Ненин учун? Ада, сенде билет бар ийне?

— Бар.

— Жымжак поездде барарын ба?

— Жымжак.

— Ох, жымжак поездде мен сениле кожо ыраак-ыраак барарга санангам!...

Же бу вокзал эмес, Москванын жанындагы товарныйга, анчадала, сортировочныйга туней кандый да станция эмтир. Жолдор, стрелкалар, составтар, вагондор. Улус корунбей жат. Линияда бронепоезд туры. Темир кознок ачылып, оттын жаркынына жарыдылган машинисттин жүзи кезек ойго корунеле, жоголо берди.

Платформада Женянын сүрүк тере тонду адазы — полковник Александров туры. Лейтенант жууктап келеле, колын шыкшыдына тудуп эзендежеле, сурады:

— Нөкөр командир, атанарга жөбигер беригер?

— Э-э! — Полковник частан ойди көрди: үч час бежен үч минут. — Үч час бежен үч минутта атанзын деп жакылта берилген.

Полковник Александров вагонго басып барала, көрди. Тан жарып жат, же тенери булутту. Ол чыкту туткадан тутты. Онын алдында уур эжик ачылды. Будын тепкишке тургузала, күлүмзиреп, бойы бойынан сурады:

— Жымжак вагондо бо?

— Ээ! Жымжак...

Оны ээчиде уур болот эжик табышту жабылды.

Бастыра бу узун чубалышкан бронепоезд ийдилишпей, бир кемиле, тебүзин кожуп турган жеривен кыймыктанды.

Паровоз өтті. Орудиелердин башнялары өтті. Москва кийининде артты. Туман. Жылдыстар өчөт. Тан жарыйт.

Эртен тура Георгий иштеп жанып келеле, айылда Тимурды да, мотоциклди де көрүп тапай салала, Тимурды тургузала айылына энезине аткараарга шүүнип алды.

Ол письмо бичиирге отурды, же жолычакла келип жаткан красноармеецти көзнөктөн көрүп ийди.

Красноармеец пакетти чыгарала, сурады:

— Нөкөр Гараев пе?

— Ээ!

— Георгий Алексеевич пе?

— Ээ!

— Пакетти алып, кол салыгар.

Красноармеец жүре берди. Георгий пакетти көрүп, билип ийеле, сыгырды. Чын! Шакла мыны ол сакыганынан бери удады.

Ол пакетти ачып, кычырала, баштап алган письмозын уужай тутты. Эмди Тимурды атандыраар эмес, онын энезине телеграмма ийип, оны бойын бери дачага алдыртар керек болды.

Турага Тимур кирип келди, чукулданган Георгий столды жудуруктады. Же Тимурды ээчиде Ольга ла Женя кирдилер.

— Тым! — Кыйгырбас та, жудуруктабас та керек. Тимур бурулу эмес. Слер ле мен бурулу болуп жадыбыс. — Оля айтты.

— Чын, — Жения жөмөп айтты. — Слер ого кыйгырбагар, Оля, сен столго тийбе. Олордын ол жаткан колмылтыгы сүрекей жаан табышту адып жат.

Георгий Жения жаар көрүп, онын сонгында колмылтык жаар, тутказы сынган балкаш коксалгыш жаар көрди. Ол нени де билип сезеле, сурады:

— Анайдарда, бооро тунде мында сен болдын ба, Жения!

— Чын, мен болгом. Оля, сен бу кижиге ончозын быжулап айдып бер, бис керосин, чиберек алып, машинаны арчыырга баралы.

Эртеңгизинде Ольга террасада отуруп жаткан өйдө, каалгачакты ачып, командир кирди. Ол, бойынын айылына клеткен чилеп, ижемчилу алтап келди, Ольга кайкап, ого удура чыкты.

Онын алдында танковый черунин капитан кийер кеп кийим кийген Георгий турды.

— Бу не? — Ольга араай сурады. — Бу базала... Операнын жаны роли бе?

— Жок! Мен эзендешип аларга, бир минутка кирдим. Бу жаны роль эмес, тегинле жаны кебер, — деп Георгий айтты.

— Мынызы — Ольга петлицаларга улап, бойы бир эмеш кызарып, сурады, — ол бойы ба?... „Бис темирди ле бетонды ажыра жүректин бойына согуп жадыбыс ба?“

— Ээ, онын ла бойы. Ыраак жолго меге нени-нени кожондоп, ойноп беригер, Оля.

Ол отурды. Ольга аккордеонды алды.

...Летчиктер-пилоттор! Бомбалар-пулеметтор-
Ыраак жерге учкылай берди.

Ойто качан келеригер?

Билбей турым ылтап ба,

Je качан да болзо, жаныгар,

Гей! Слер кайда да болзогор,

Jerде бе, тенериде бе.

Оскө ороон устинде бе —

Эки канаттулар,

Кызыл чолмонду канаттар.

Казыр көөркийлер,

Слерди алдындагыдый ок,

Сакыйдым.

— Же бу ончозы лётчиктер керегинде, танкисттер керегинде мен мындай жакшы кожон билбей жадым. — Оля айтты.

— Кем жок, — Георгий сурады. — Слер кожон до жогунан меге жакшы сөс айдарга табарыгар.

Ольга сананды. Ол Георгийдин күлүмзиребей берген боро көзүн аяктап, жарамыктуу сөс табарга шүүнүп, унчукпай барды.

Женя, Тимур ла Таня садта болдылар.

— Угыгар, Георгий эмди ле атанып жат. Оны үйдежерге бойыбыстын бастыра командабысты жууп алалы. Бир номерлү кебер аайынча текши кычыртылу сигнал соголы. Ол тушта ончозы жуулыжып келерлер! — деп Женя айтты.

— Керек жок, — Тимур мойноды.

— Ненин учун?

— Керек жок! Бис өскөлөрүн онойып кемди де үйдебегенибис.

— Же, керек жок болзо, керек жок, — Женя жөпсинди. — слер мында отурыгар, мен барып суу ичип алайын.

Ол жүре берерде, Таня каткырып ийди.

— Сен не каткырдын? — Тимур ондобой сурады.

Таня там тыныда каткырды.

— Бистин Женька молодец ле база, же сүмелү ле база! „Мен барып суу ичип алайын!“

— Угугар! — Сарайдын үстинен Женьканын үни угылды. — Бир номерлү кебер аайынча текши кычырту сигнал берип турым.

— Сагыжы жок! — Тимур тура жүгүрип айтты. — Эмди ле бери жүс кижин жуулып келер! Сен нени эдип турун?

Же качан ок уур тегелик эбирилип чыкырады, эмиктер тартылышты: „үч—тур,“ „үч—тур“ — токтойтон жер! Сарайлардын жабуларынын алдында, каалгаларда, куштын уйазында сигнальный күзүнилер, таркыраактар, болуштоптор, талалар шыныража бердилер.

Же жүс эмес те болзо, беженнен ас эмес уулчактар таныш сигналдын кычырузына түргөн жүгүришип келдилер.

Женя террасага кийдире жүгүрип келеле, айтты:

— Оля, бис база үйдежерге барарыбыс! Бис көп улус. Көзнөктөн көрзөн.

Георгий көзнөктүн көжөгөзүн ачып көрөлө, кайкады:

— Эге! Слердин команда жаан турбай. Оны эшелонго отургызып, фронтко аткаргалый эмтир.

Женя улу тынып, Тимурдын сөстөрүн такып айтты:

— Жарабас! Бистерди оноң сүрзин деп ончо начальниктерге ле командирлерге катудан кату якылта берилген. Онызы ачымчылу неме! Мен де анда кайда-кайда... Жууга, атакага кирижер эдим. Пулемёттор от адышту линияга!.. Баш-ш-тапкы!

— Баш-ш-тапкы... сен ак-жарыкта мактанчык ла атаман!—Ольга ого өткөндү, бойы аккордеоннын кайыжын ийинине ажыра салып айтты:

— Же үйдежтен болзо, музыкала үйдежер керек.

Олор оромго чыктылар. Ольга аккордеонло ойноды. Онын кийининде шилдерге, тала темирлерге болуштопторго, агаштарга соктылар—онызы бойлоры эткен оркестр ойноп, ичкери барды, кожон жаныланды.

Олор жажыл өндү оромдорло баргылады, олорго тамла жагыдан үйдежечилер кожылгылап турды. Эң баштап туура улус билбегендер: ненин учун тал-табыш, чыгыру? Не керегинде, ненин учун, кандый кожон? Же билгилеп алган кийининде, олор күлүмзирендилер, Георгийге ырысту жол болзын деп, кезиги бойында санангылады, кезиги үн чыгарып айттылар.

Олор платформага жууктап келерде, военный эшелон турбай, станциянын жаңыла өдүп жатты.

Баштапкы вагондордо красноармеецтер болды. Олорго кол жаңыгылап, кыйгырып ийдилер. Онын кийининде абыралар тургускан ачык платформалар өтти, абыралардын үстинде жажыл уламалар тайга ошкош болды. Онын кийининде аттар тургускан вагондор өтти. Аттар баштарын кекиглеп, өлөң чайнайдылар. Олорго база „ура“ деп кыйгырдылар. Арт-учында боро брезентле ороп салган, кандыйда толыкту, жаан неме салган платформа өтти.

Ондо ок поездтин жорыгына жайканып часовой турды.

Эшелон көрүнбей калды, поезд келди. Тимур таайыла эзендежип алды.

Георгийге Ольга базып келеле, айтты:

— Же жакшы болзын. Айса болзо, узак өйгө?

Ол бажын кекийле, Ольганын колынан тудуп эзендешти:

— Билбей турым... Салымда ла туры!

Оркестр кижинин кулагын тундыргандый этире тал-табышту ойноды. Поезд жүре берди.

Ольга санааркай берди.

Женянын көзинде жаан, же бойына јарт эмес ырыс болды.

Тимур жүрексиди, же ол тыныдынат.

Бир эмеш кубулган үниле ол айтты;

— Же эмди мен бойым да јаныскан арттым.—Тургузала ол сынын түзеделе, кошты:—Эртең меге энем келер.

— Мен чи?—Женя кыйгырды, оноң нөкөрлөри јаар көргүзип айтты:—Олор чы?—Бу чы?—Ол кызыл чолмонды сабарыла көргүзип айтты.

Ольга сананып турганын токтодоло, Тимурга айтты:

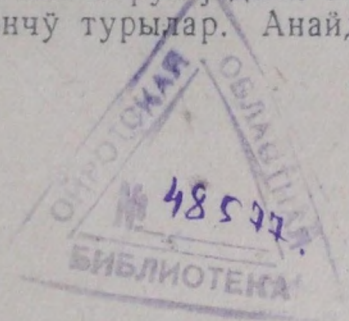
— Сен санааркаба! Сен јаантайын улус керегинде сананып жүрөтөң. олор до сеге онойып ок эдер.

Тимур бажын өрө көдүрди.

Эх, бу эрке уулчак мында да оноң башка кару берип болбоды.

Ол нөкөрлөрин текши көрүп, күлүмзиренип ийеле айтты:

— Мен турым... мен көрүп јадым. Ончолорына јакшы Ончолоры амыр-энчү турылар. Анайдарда, мен де база амыр-энчү.

Ответ. редактор *З. С. Суразакова*
Тех. редактор *С.А. Суразаков*
Корректор *Р. Трушкокова*

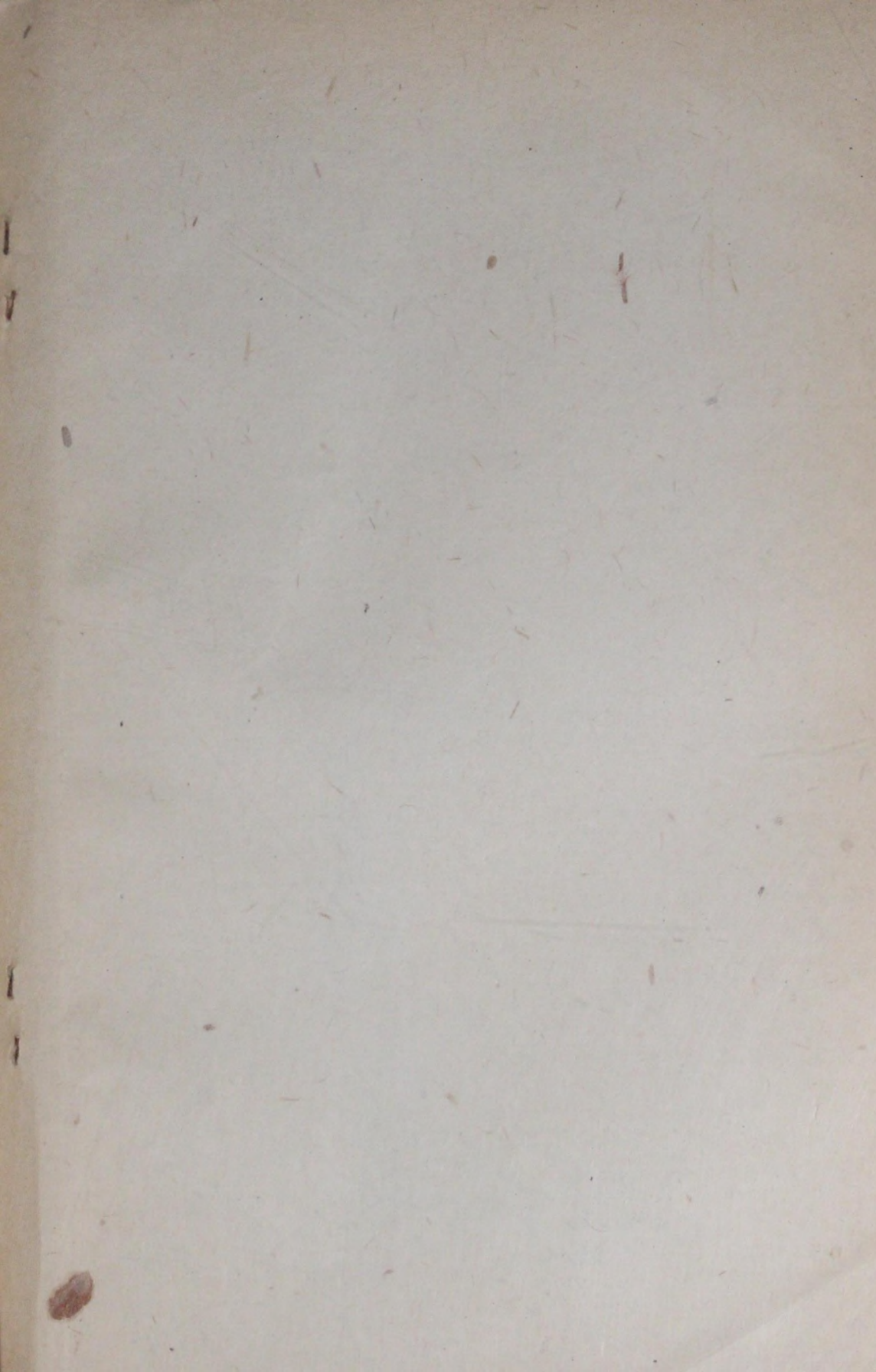

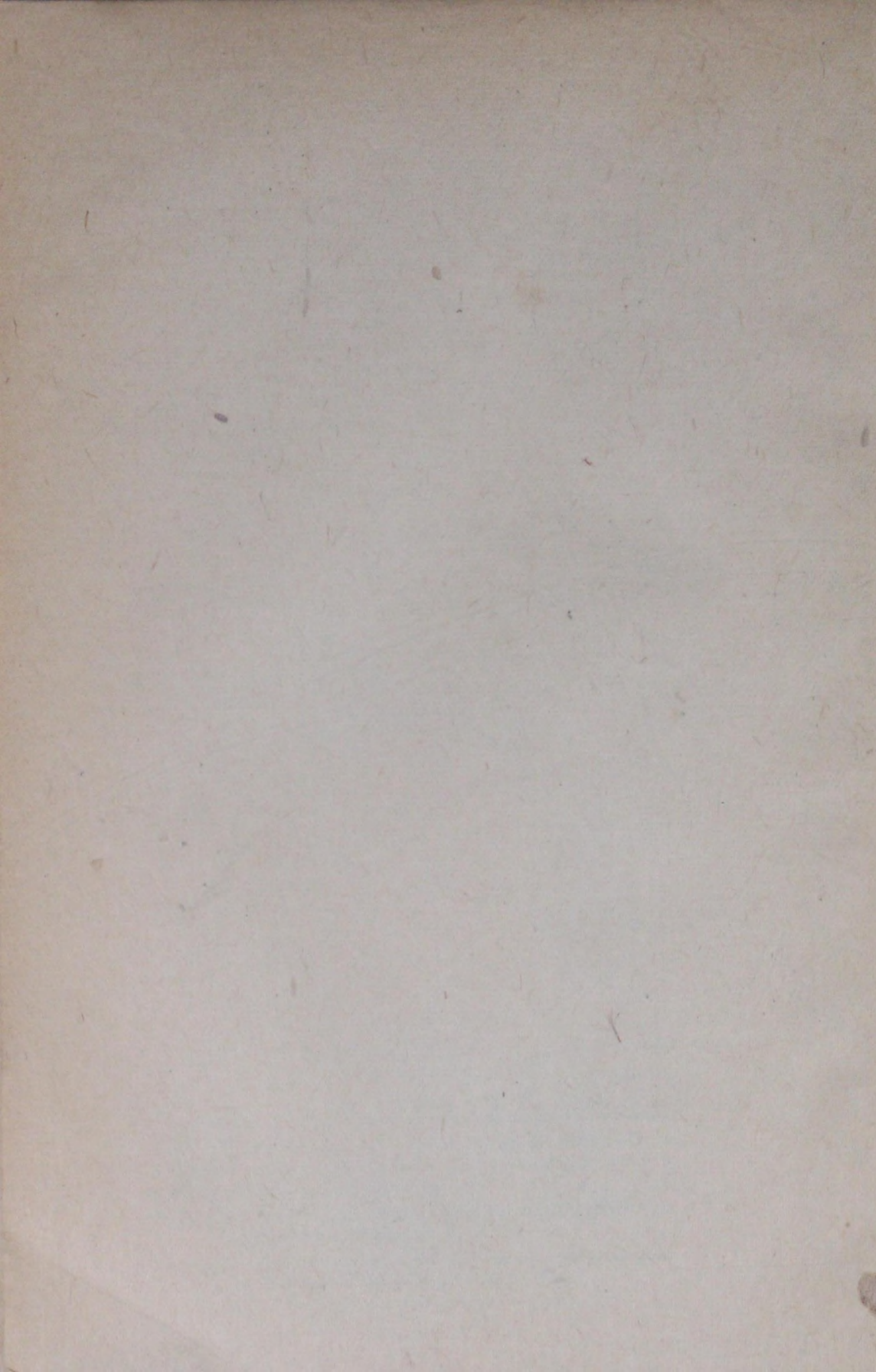
АН 18354. Сдано в производство 10|IV-47 г.
Подписано к печати 17|IV-47 г. Объем 4,8 п. л.
(35280 зн. в 1 п. л.). Уч. авт. л. 3,7. Уч. изд. л 4,3.
Формат 54×80¹/₁₆. Заказ № 408. Тираж 2000 экз.
Цена без переплета 2 р. 15 к.

г. Ойрот-Тура, Ойротская 63.
Типография Облнациздательства.

Баазы 2 с. 15 ак.
Цена р. нсп.

АРКАДИЙ ГАЙДАР

ТИМУР И ЕГО
КОМАНДА

На алтайском языке